

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут права

Кафедра міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ В.М. Завгородня

_____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**«Захист прав внутрішньо переміщених осіб:
міжнародні стандарти та національна практика»**

зі спеціальності 293 «Міжнародне право»

Студентки 4 курсу Землякової Віталіни Олександрівни

Групи П-91

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр.

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело

(підпис здобувача)

Керівник доцент кафедри МЄПП, к.ю.н. _____ М. В. Плотнікова

(підпис)

Суми 2023

Землякова В.О. Захист прав внутрішньо переміщених осіб: міжнародні стандарти та національна практика

Актуальність теми дослідження пов'язана із зростанням числа внутрішньо переміщених осіб: Внаслідок конфліктів, природних катастроф, переслідувань і інших небезпечних ситуацій у всьому світі зростає кількість людей, які змушені покинути свої домівки і переселитися всередині країни. Це ставить питання про захист їх прав та гарантію належного статусу та підтримки. Також із розробкою нових рекомендацій щодо регулювання прав внутрішньо переміщених осіб, та розробку нових НПА з огляду на актуальну ситуацію наразі.

Мета роботи полягає в дослідженні та порівнянні захисту прав внутрішньо переміщених осіб на національному та міжнародному рівні. Об'єктом дослідження є суспільні відносини, у яких реалізується правовий статус внутрішньо переміщених осіб, зокрема їх права на житло, освіту, медичну допомогу, працевлаштування та інші соціальні та громадянські права.

Предмет дослідження: Міжнародні стандарти та національна практика забезпечення захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

Результати роботи: у результаті підготовки дипломної роботи було проаналізовано статус внутрішньо переміщених осіб, а також проаналізовано їх права та обов'язки і запропоновано регулювання питання їх прав.

Ключові слова: ВПО, біженці, правовий статус, ЄСПЛ, права людини.

Zemlyakova V.O. Protection of internally displaced persons' rights: international standards and domestic practice

The relevance of the research topic is related to the increase in the number of internally displaced persons: Due to conflicts, natural disasters, persecution and other dangerous situations around the world, the number of people who are forced

to leave their homes and resettle within the country is increasing. This raises the question of the protection of their rights and the guarantee of proper status and support. Also with the development of new recommendations on the regulation of the rights of internally displaced persons, and the development of new NPAs in view of the current situation.

The purpose of the work is to research and compare the protection of the rights of internally displaced persons at the national and international level. The object of the study is social relations in which the legal status of internally displaced persons is realized, in particular their rights to housing, education, medical care, employment and other social and civil rights.

Subject of research: International standards and national practice of ensuring the protection of the rights of internally displaced persons.

The results of the work: as a result of the preparation of the thesis, the status of internally displaced persons was analyzed, as well as their rights and obligations were analyzed and the regulation of their rights was proposed.

Key words: IDPs, refugees, legal status, ECHR, human rights.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	11
1.1 Поняття та класифікація внутрішньо переміщених осіб	11
1.2 Міжнародні стандарти захисту прав внутрішньо переміщених осіб	18
1.3 Правове регулювання статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні	25
Висновки до першого розділу:	32
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	34
2.1 Проблеми щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні	34
2.2 Аналіз судової практики захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні	44
Висновки до другого розділу:	52
РОЗДІЛ III. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ	52
3.1 Загальні напрямки вдосконалення національної практики захисту прав внутрішньо переміщених осіб	53
3.2 Рекомендації з удосконалення законодавства щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні	59
Висновки до третього розділу	63
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні Україна єдина країна у Європі де спостерігається спалах переселення людей. Внутрішньо переміщені особи зазвичай залишають домівки не через бажання переселитись, а вимушено, наприклад, через техногенні або природні катаклізми, проте причина збільшення переміщених осіб – війна. Так, саме в 21 сторіччі, посеред розвинутої Європи, точиться війна. Тому на сьогодні тема захисту прав внутрішньо переміщених осіб є досить актуальною. Тема «Захист прав внутрішньо переміщених осіб: міжнародні стандарти та національна практика» є актуальною і має велике значення з кількох причин:

Зростання числа внутрішньо переміщених осіб: Відповідно до даних ООН, кількість внутрішньо переміщених осіб по всьому світу постійно зростає. Це може бути спричинено внутрішніми конфліктами, природними катаклізмами або іншими чинниками. Захист прав цих осіб є важливим питанням з точки зору гуманітарних принципів та прав людини. Міжнародні стандарти та норми: Існують міжнародні норми та стандарти, які встановлюють права та захист ВПО. Відсутність належного захисту: У багатьох країнах внутрішньо переміщені особи стикаються зі складними проблемами, такими як втрата житла, недостатня доступність медичної допомоги, освіти та інших соціальних послуг. Нерідко вони також стикаються з дискримінацією та порушенням своїх прав. Національна практика захисту прав ВПО може бути недостатньою або неефективною. Потреба у вдосконаленні практики: Досвід показує, що вдосконалення національної практики захисту прав ВПО є необхідним. Це може включати удосконалення законодавства, зміцнення механізмів контролю та моніторингу, підвищення свідомості суспільства та фахівців щодо прав ВПО.

А тому, тема про захист прав внутрішньо переміщених осіб, включаючи міжнародні стандарти та національну практику, є актуальною і важливою з точки зору захисту прав людини та забезпечення гуманітарних принципів.

Для досягнення ефективного та належного забезпечення прав, свобод та інтересів внутрішньо переміщених осіб необхідно приймати та вносити зміни до вже діючої законодавчої бази, які будуть злагоджено працювати на практиці, а не тільки на «папері» та беззаперечно враховувати зарубіжний досвід країн, які проходили подібний шлях стосовно зазначеної проблеми.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці таких науковців як: Мицик В. В., Діденко А. Н., Римаренко Ю. І., Козинець І. Г., Литвиненко І. Л., Кавун В. Ф., Кузьменко О. В., Тищенко Н. І. та інші. Таким чином, недостатність розробки зазначеного питання на теоретичному рівні, наявність великої кількості нормативно-правових проблем, а також необхідність проведення теоретико-правового дослідження зумовлюють актуальність та вибір теми дослідження.

Мета роботи полягає в дослідженні та порівнянні захисту прав внутрішньо переміщених осіб на національному та міжнародному рівні.

Завдання дослідження:

1. Вивчення міжнародних стандартів: Аналіз та оцінка різних міжнародних норм, конвенцій, декларацій та рекомендацій, які стосуються захисту прав внутрішньо переміщених осіб.
2. Дослідження національного законодавства: Аналіз законодавства та інших нормативно-правових актів, які регулюють захист прав внутрішньо переміщених осіб в Україні.
3. Аналіз національної практики: Вивчення практики органів влади, судових органів та громадських організацій у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

4. Виявлення проблем: Визначення проблем, з якими зіштовхнуться внутрішньо переміщені особи при захисті своїх прав, як на міжнародному, так і національному рівні.
5. Розробка рекомендацій: Формулювання конкретних рекомендацій щодо удосконалення законодавства та практики захисту прав внутрішньо переміщених осіб відповідно до міжнародних стандартів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, у яких реалізується правовий статус внутрішньо переміщених осіб, зокрема їх права на житло, освіту, медичну допомогу, працевлаштування та інші соціальні та громадянські права.

Предмет дослідження: Міжнародні стандарти та національна практика забезпечення захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

Методи дослідження. У дослідженні для вирішення поставлених завдань використовувалися загальнонаукові та спеціально-наукові методи. Історико-правовий метод дозволив дослідити походження розвитку терміну «внутрішньо переміщених осіб» та його закріплення на законодавчому рівні. Діалектичний метод дав змогу проаналізувати зміст адміністративно-правового статусу внутрішньо переміщених осіб. Проаналізовано нормативно-правову базу, яка спрямована на забезпечення реалізації статусу внутрішньо переміщених осіб структурно-функціональним методом. Метод системного аналізу дав змогу охарактеризувати нормативні дії, які забезпечують реалізацію прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Порівняльно-правовий метод дав можливість проаналізувати зарубіжний досвід щодо адміністративно-правового регулювання статусу внутрішньо переміщених осіб. Метод моделювання використано для аналізу проблемних питань та визначення можливостей удосконалення адміністративно-правового регулювання статусу внутрішньо переміщених осіб.

Ступінь вирішення проблеми в дослідженні та практичне значення одержаних результатів. У роботі було досліджено питання регулювання

внутрішньо переміщених осіб як на національному так і міжнародному рівнях. Ми дослідили проблеми вирішення прав внутрішньо переміщених осіб та запропонували нові шляхи вирішення. На прикладі деяких країн, у яких є досвід з внутрішньо переміщених особами ми пропонуємо звернути увагу та запровадити деякі нові аспекти на рівні нашого національного законодавства.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Результати дослідження апробовані на міжнародній конференції «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» в якій опубліковано доповідь на тему «Міжнародні стандарти захисту прав внутрішньо переміщених осіб» (18-19 травня 2023 року Суми).

Структура роботи складається зі змісту, вступу, трьох основних розділів, поділених на підрозділи, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (63 найменування). Загальний обсяг роботи 71 сторінки, обсяг основного тексту 58 сторінок.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

1.1 Поняття та класифікація внутрішньо переміщених осіб

Питання вимушеного переселення залишається найактуальнішим питанням XXI століття. Події не лише останніх років, наприклад, на Близькому Сході та в країнах Африки, але і події сьогодення в центрі Європи свідчать про крихкість не лише права, а й прав самої людини. Найактуальнішою проблемою внутрішнього переміщення осіб, у сучасному світі, можна назвати війну, яка точиться у серці Європи. Україна вже другий рік потерпає від ворожої агресії Росії та вчинених нею воєнних злочинів проти населення. Найяскравішим прикладом, що породив нову хвилю переміщення осіб на теренах України – навмисний злочинний підрив Каховської ГЕС.

Уданому розділі роботи ми намагатимемося висвітлити питання еволюції поняття внутрішньо переміщених осіб, а також визначення відмінностей статусу від правового статусу біженців.

Однією з найбільш вразливих груп у світі є біженці та внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО), які стають жертвами частих порушень прав людини. Цілковитою організацією захисту прав ВПО та біженців на міжнародному рівні ґрунтується на концепції прав людини, і «права людини сьогодні стали одним із найважливіших питань міжнародного права і перестали бути питанням моралі та етики, а моральне монополістичне явище, яке є найважливішим з усіх міжнародно-правових процесів є одним із його елементів» [1, с. 62].

Сучасна теорія прав людини визнає, що люди народжуються з певними невідчужуваними правами, які мають бути захищені і поважані. Ці права включають право на життя, свободу вираження поглядів, право на суд,

свободу, безпеку, цілісність особистості, свободу думки, свободу совісті, релігії, право на працю, право на освіту, право на здоров'я та багато інших.

Право на вільне пересування, включаючи наукові дослідження, є одним з прав, які визнаються багатьма міжнародними документами про права людини, такими як агентство ООН з прав людини та Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Це право означає, що кожна людина має право вільно переміщуватися в межах свого краю та перетинати кордони інших країн для різних цілей, включаючи наукові дослідження.

Однак, варто зазначити, що жодне право не є абсолютним і може підлягати обмеженням у випадках, коли це необхідно для захисту інших прав або інтересів суспільства. Такі обмеження можуть бути законними і обумовленими обставинами, такими як національна безпека, охорона громадського порядку, охорона здоров'я або мораль.

Отже, хоча право на вільне пересування для наукових досліджень визнається як одне з прав людини, його можуть обмежувати в певних ситуаціях в інтересах загального блага або інших законних метою.

Проблема придушення свободи особистості дійсно присутня в історії людської цивілізації. Залежно від епохи, політичної системи і соціальних умов, ця проблема набуває різних форм і виявів. Давайте розглянемо кілька основних прикладів.

У диктаторських режимах, таких як тоталітаризм або авторитаризм, особисті свободи і права громадян придушуються сильною централізацією влади. Це може включати політичну репресію, цензуру, переслідування опозиції, обмеження свободи слова та суворий контроль над громадянами.

У феодальній системі, яка існувала в середньовічній Європі, придушення свободи особистості виявлялося через соціальну ієрархію та панування феодалів. Нижчий суспільний стан був підкорений вищим і не мав прав на власність, переміщення або самовираження.

У колоніальній епохи придушення свободи особистості було пов'язане з імперськими потужностями, які здобували контроль над іншими країнами та народами. Це включало в себе експлуатацію місцевого населення, обмеження прав і свобод та заборону на самовизначення.

Навіть у демократичних системах проблеми придушення свободи особистості можуть існувати. Наприклад, це може бути пов'язано з ухиленням від громадянських прав чи використанням масового спостереження для контролю за громадянами.

Протягом історії люди боролися за свої особисті свободи і права, а також за прогресивні зміни в суспільстві, що дозволяють більшу індивідуальну свободу. Однак, хоча форма та контекст можуть змінюватися, проблема придушення свободи особистості залишається актуальною в сучасному світі, і це викликає необхідність постійної боротьби за збереження і захист свободи людини.

Людам у всьому світі завжди доводилося залишати свої домівки, рятуючись від переслідувань, збройних конфліктів, релігійного чи політичного насильства. Наприклад, після правління іспанських королів у 1492 р. XV-XVIII ст. Понад 200 тис. людей були змушені тікати через те, що не визнавали християнства [2]. Релігійні війни та політичні заворушення витіснили французьких гугенотів та іспанських мусульман з католицької Франції та Іспанії. Наприкінці XVI століття понад 250 тис. протестантів бігли з Франції до Англії, Нідерландів і Швейцарії, Німеччини та Данії [3].

Ми можемо погодитись з думкою Т. Кушнер і К. Нокс, що гугенотів слід розглядати як класичну версію того, що означає термін «біженці» [3, с. 240]. Гугеноти були членами реформованої протестантської громади у Франції в 16-17 століттях. Під час релігійних конфліктів вони стали об'єктом переслідувань з боку католицької більшості.

У зусиллях уникнути релігійного переслідування, багато гугенотів були змушені емігрувати з Франції в інші країни, де вони могли знайти притулок

та свободу віросповідання. Це включало країни, такі як Швейцарія, Нідерланди, Англія, Шотландія, Пруссія та інші.

Гугеноти були переслідувані через свої релігійні переконання, і їхній досвід можна розглядати як прототип сучасного розуміння терміну «біженці». Це відображає ситуацію, коли люди шукають притулок та захист у інших країнах через політичні, релігійні або етнічні переслідування.

Термін «біженці» застосовується до людей, які залишають свою країну через об'єктивну загрозу життю, свободі або добробуту. У цьому контексті гугеноти можуть служити прикладом історичної ситуації, коли люди стали біженцями через переслідування та потребу в безпеці та свободі.

Але XVII-XVIII ст. попри приклади міграції протягом століть і навіть наприкінці XIX століття, єдиного і чіткого міжнародного механізму захисту прав біженців як окремої категорії не існувало, оскільки держави того часу переважно надавали приватну допомогу та підтримку. Різноманітність причин міграції сприяла створенню різних класифікаційних критеріїв у теорії міжнародного права для поділу людей на різні групи. Незалежно від причини, процес міграції, який включає будь-яке переміщення осіб через міжнародні кордони або в межах однієї країни, є міграцією. Термін «іммігрант» походить від латинського слова *migrans/migrantis*, що означає «біженець».

Справді, термін «імміграція» сам по собі не фігурує у Статуті Організації Об'єднаних Націй (ООН) або в Загальній декларації прав людини 1948 року. Однак, стаття 13 Загальної декларації прав людини займається питаннями свободи переміщення в межах власної країни.

Згідно зі статтею 13: «Кожна людина має право на свободу в межах власної країни переміщуватися та обирає місце свого перебування всередині цієї країни.» Це стаття, яка гарантує право на свободу пересування і проживання власної країни. Хоча вона не використовує конкретний термін «імміграція», вона стосується права людини на вільний вибір місця проживання всередині своєї країни.

Значення терміну «імміграція» як такого визначається національними законодавствами країн та міжнародними угодами. Він описує процес в'їзду, проживання та осілості особи в країні, яка відрізняється від її країни постійного проживання.

Отже, хоча термін «імміграція» може не фігурувати безпосередньо в ООН або Загальній декларації прав людини, право на свободу пересування і вільний вибір місця проживання є важливими аспектами прав людини, які підтримуються тими ж документами [4].

На 45-й сесії Комісії ООН з прав людини було звернуто увагу на широку сферу застосування міграції в рамках міжнародного права пан Гійом Памбу-Чівунда спеціальний доповідач з питань правових норм, застосованих до міжнародної міграції, досліджує правові аспекти міжнародної міграції та її вплив на права людини [5,с.225].

Міграція, як міжнародне явище, охоплює різні аспекти, включаючи права мігрантів, протидію незаконній міграції, охорону біженців та неповнолітніх мігрантів, умови праці мігрантів, загальні стандарти і правові рамки для захисту прав мігрантів та багато іншого. Міжнародне право забезпечує основні норми та принципи, що регулюють міграцію та захищають права мігрантів.

Спеціальні доповідачі ООН, такі як Андреас Дж. Яковідес грають важливу роль у розробці та зміцненні міжнародного правового фреймворку, спрямованого на захист прав людини в контексті міграції. Їх дослідження та рекомендації сприяють удосконаленню політики та практики держав у відношенні мігрантів та сприяють створенню більш справедливого та людського підходу до міграційних питань. Він запропонував замінити термін «міграція» на термін «міжнародний рух населення».

У науковій літературі та міжнародному праві внутрішньо переміщені особи поділяються на різні види: внутрішні та зовнішні (міжнародні) мігранти, транзитні мігранти та мігранти, що повертаються; трудові мігранти, етнічні, політичні тощо. Їх статус, права та обов'язки

визначаються як національним законодавством кожної країни, так і нормами міжнародного права. Загальну кількість мігрантів важко визначити, але вона оцінюється в сотні мільйонів і є основним джерелом конфліктів усередині та між країнами. Усе це потребує ретельного розгляду питань імміграції та подальшого розвитку правового забезпечення на національному та міжнародному законодавчому рівні. Така класифікація іммігрантів є суто умовною, оскільки люди легко і швидко переходять з однієї категорії в іншу: тимчасові іммігранти можуть стати постійними; нелегальними і легальними [6,с.15]. Відповідно до Європейського комітету з питань міграції термін «мігрант» стосується репатріантів, біженців, переміщених осіб та мігрантів та/або представників національних та етнічних меншин, залежно від контексту [7].

У зарубіжній літературі для опису нелегальної імміграції використовуються різні терміни. Нелегальних іммігрантів також називають іммігрантами без документів і неавторизованими іммігрантами. Підрозділ на «торгівлю людьми» було введено Протоколом ООН до Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року.

Термін «спрощена нелегальна імміграція», який використовується в Європейському Союзі, в основному поєднує ці два поняття з однією ознакою: групи та окремі особи, які спеціалізуються на нелегальній імміграції та «сприяють» міграції іммігрантів до ЄС. Однак, хоча на практиці часто важко зрозуміти, яким чином мігрант потрапляє до ЄС, класифікація все ж є юридично визнаною [8, с.79].

Іммігрантів можна класифікувати за певними критеріями наступним чином:

- 1) за організаційно-правовою формою: юридичні; нелегальний; напівлегальний;
- 2) за регіональною ознакою: внутрішні та зовнішні (міжнародні) іммігранти;

- 3) за мотивацією: добровільні (ділові, економічні, професійні) і вимушені (біженці, переселенці) мігранти;
- 4) залежно від обставин: постійні та тимчасові мігранти;
- 5) за призначенням: іммігранти, шукачі притулку, бенефіціари біженців, возз'єднання сімей, трудові мігранти.

Так, в сучасному світі існують дві головні категорії людей, які потребують міжнародного захисту: біженці та особи, які потребують міжнародного захисту через особливі обставини.

1. Біженці: Біженці – це люди, які перебувають поза своєю країною походження та не можуть повернутися туди через обґрунтований страх переслідувань на підставі расової, релігійної, національної, соціальної чи політичної належності або через страх переслідування за інші обставини. Вони мають право на міжнародний захист згідно зі Загальною декларацією прав людини та Женевською конвенцією про статус біженців 1951 року та її Протоколами.
2. Особи, які потребують міжнародного захисту через особливі обставини: Ця категорія включає осіб, які можуть не відповідати формальному визначенню біженця, але все ж потребують міжнародного захисту. Серед них можуть бути внутрішньо переміщені особи, які вимушені залишати свої домівки внаслідок конфліктів, насильства чи природних катастроф. Також сюди входять особи, які стикаються з серйозними порушеннями прав людини, такими як насильство на статевій чи гендерній основі, тортури, екстремальне насильство або загроза життю.

Ці дві категорії людей мають право на міжнародний захист та підтримку від держав та міжнародних організацій, щоб забезпечити їх безпеку, гідне поводження та захист їхніх прав у новому місці перебування. [9], Конвенції про особливі аспекти проблеми біженців в Африці, підписаної під егідою Організації африканської єдності. У рамках Європейського Союзу

діють Конвенції СНД про допомогу біженцям і переміщеним особам 1969 р., 1993 р., угоди та закони, підписані інституціями Європейського Союзу [10].

Біженці та внутрішньо переміщені особи належать до економічно, соціально, психологічно та політично загрозованої групи населення. Біженці та ВПО часто стикаються з однаковими проблемами, але є важлива відмінність. Біженці перетинають національні кордони та мають право на захист і допомогу з боку країн, до яких вони прямують, а також на захист міжнародної спільноти через ООН та її спеціалізовані установи.

Особливість статусу біженця полягає головним чином у тому, що біженці мають основні права людини, які поширюються на всіх (громадян, іноземців, осіб без громадянства, біженців, осіб, які проживають легально чи нелегально, шукачів притулку, переміщених осіб), і вони мають фронтальний характер. З іншого боку, біженці користуються правами та привілеями згідно з універсальними та регіональними міжнародними конвенціями, що налаштовують правовий статус біженців. Поки ВПО залишаються в країні, вони користуються захистом і допомогою своєї країни відповідно до загальновизнаних принципів міжнародного права. Основні права людини загалом поширюються на ВПО, тому що обсяг їхніх прав має ґрунтуватися на універсальних стандартах, міжнародних правових стандартах, які захищають ВПО.

1.2 Міжнародні стандарти захисту прав внутрішньо переміщених осіб

Не зважаючи на те що внутрішньо переміщені особи залишаються в середині країни свого громадянства та переміщення, це все ж таки вразлива категорія населення. Саме тому не тільки в національному, але і на національному і міжнародному рівнях є положення про захист прав та статус

ВПО. У цьому підрозділі роботи ми намагатимемось висвітлити питання стандартизації захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

Аналіз міграційних процесів з точки зору сучасного міжнародного права зумовлений тим, що проблема зовнішньої та транснаціональної міграції в останні десятиліття набула статусу глобальної та універсальної проблеми сучасності, без вирішення якої її вирішення неможливе. спільними зусиллями всього міжнародного співтовариства. Загальний характер проблеми визначається рядом взаємопов'язаних факторів, найважливішими є: політична та економічна нестабільність, що призводить до зростання міграції, загрози насильницьких конфліктів, політичні та економічні кризи та екологічні катастрофи. Міграція до економічно та політично стабільних країн (вимушена міграція) [11, с. 213-219].

Міжнародні стандарти захисту прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) визнаються як важливий компонент системи захисту прав людини. Вони мають на меті забезпечити захист та підтримку осіб, які були змушені покинути свої домівки внаслідок конфлікту, насильства, природних катастроф або інших небезпечних ситуацій, але залишилися всередині меж своєї країни.

З метою захисту прав ВПО важливо, щоб держави приймали належні законодавчі акти та політики, що відповідають міжнародним стандартам. Крім того, співпраця з міжнародними організаціями та недержавними громадськими організаціями є важливим фактором у забезпеченні ефективного захисту прав ВПО. Загалом, міжнародні стандарти захисту прав ВПО мають на меті забезпечити їм захист, підтримку та дотримання їх прав, дарма що вони перебувають всередині своєї власної країни.

Створення такої системи можна вважати продовженням процесу створення міжнародної системи захисту прав людини. За словами Литвиненка І.Л. Одним із шляхів покращення роботи договірних органів є єдина система розподілу [12, с. 62]. Однією з можливостей для такої групи є посилення співпраці та координації між договірними сторонами на місцях

зادля захисту права людини. На думку В.Ф. Кавуна, узгодження своєї діяльності з правами людини [13, с. 14] є важливим методом забезпечення ефективності міжнародних та місцевих механізмів управління сектором. Координація сприяє забезпеченню узгодженості в роботі та координації роботи різних організацій. Це може включати обмін інформацією, моніторинг результатів і досліджень, а також спільне прийняття рішень щодо пріоритетів і стратегій дій. Крім того, зросте ефективність міжнародних систем управління, що дозволить їм говорити одним голосом і працювати разом. Це також допомагає запобігти конфліктам між різними методами, що знижує їх ефективність.

Координація діяльності механізмів міжнародного контролю у сфері прав людини вимагає співпраці та взаємодії між різними акторами, включаючи органи ООН, регіональні організації та громадські організації. Це може бути складним завданням, але воно є важливим для покращення захисту прав людини на міжнародному рівні і забезпечення ефективності механізмів контролю.

Проблема вимушеного ВПО триває і в 21 столітті, вони є однією з найбільш вразливих груп населення у світі та часто стають об'єктом порушень прав людини. Вся структура міжнародного захисту людей всередині базується на принципах прав людини, і «в сучасному світі права людини еволюціонували від морального та політичного явища до основної частини міжнародного права та міжнародно-правового процесу» [1].

Міжнародне норми прав людини — це сукупність принципів і нормативів сучасного міжнародного права. Міжнародні стандарти прав людини базуються на стандартах екологічного права, які включають принципи свободи, справедливості та правової рівності. Ці стандарти встановлюються правовою системою кожної держави. До стандартів належать:

- основні права і свободи в Загальній декларації прав людини [4]. і Конвенції про права людини [14];
- демократичні принципи та норми щодо організації та функціонування державної влади. Серед найважливіших – правління народу, поділ влади, верховенство права, проголошення народу єдиним джерелом влади та наявність незалежної судової системи. стан.

Сучасна доктрина прав людини не надає пріоритету, але з теоретичних досліджень можна сказати, що право на вільне пересування є природним і невідчужуваним правом людини. Ознаки особистої свободи:

- «кожен має право вільно пересуватися в будь-якій країні та обирати там місце проживання. Кожен має право залишати будь-яку країну, включаючи свою власну, і повертатися до своєї країни» (ст. 13 Загальної декларації прав людини).
- «кожна особа, яка законно проживає на території держави, має право вільно пересуватися цією територією та обирати місце проживання» (ст. 2 Протоколу № 4 до Європейської конвенції) [15].
- примусове переміщення порушує право на вільне пересування, право на сімейне життя (стаття 8 ЄКПЛ) і є нелюдським або таким, що принижує гідність, поводженням (стаття 3 ЄКПЛ) [16].

Фундаментальні права людини універсально застосовуються до ВПО, оскільки при визначенні обсягу прав ВПО необхідно керуватися універсальними нормами – стандартами міжнародного права прав людини. Дії щодо забезпечення ефективного дотримання цих стандартів належать до сфери прав людини. Під час збройного конфлікту внутрішньо переміщені особи розглядаються як цивільні особи і мають право на захист від наслідків військових дій і на таку саму гуманітарну допомогу, як і решта цивільного населення. Міжнародне гуманітарне право визначає цивільне населення як тих, хто не належить до жодної категорії збройного конфлікту та не бере

безпосередньої участі в конфлікті. Дотримання основоположних міжнародних гуманітарних норм у сфері прав людини насамперед залежить від порушення таких норм, як:

- зобов'язання проводити різницю між цивільними особами та комбатантами, цивільними та військовими об'єктами за будь-яких обставин.
- заборона нападів на цивільне населення та цивільні об'єкти;
- заборона невибіркових нападів;
- зобов'язання вживати превентивних заходів у разі посягання на безпеку цивільного населення;
- заборона насильницьких дій і погроз насильством, спрямованих на наведення страху на цивільне населення;
- заборонити використання голоду як методу ведення війни;
- заборона знищення майна, необхідного для виживання цивільного населення;
- заборона репресій проти мирного населення та цивільних об'єктів;
- основні гарантії, такі як заборона жорстокого поводження та заборона колективного покарання.
- крім того, міжнародне гуманітарне право прямо забороняє переміщення, якщо цього не вимагають міркування населення чи безпеки.

Міжнародне гуманітарне право (далі – МГП) також стверджує, що у разі переміщення цивільні особи повинні мати належні умови для:

- захист;
- безпека;
- гігієна;
- охорона здоров'я;
- харчування;
- члени однієї сім'ї не повинні бути відокремлені один від одного.

У Європейському Союзі також приділяється увага питанням захисту прав цієї категорії осіб. Так, Директива Ради 2001/55/ЄС є орієнтиром для держав і міжнародних організацій щодо ратифікації та доповнення існуючих норм міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права стосовно внутрішньо переміщених осіб, а також спрямована на роз'яснення основних проблем і недоліків різних документів [17].

Положення, які безпосередньо зачіпають інтереси внутрішньо переміщених осіб. Це набір рекомендацій, які базуються на стандартах міжнародного публічного права, міжнародного гуманітарного права, прав людини та права біженців і мають на меті підтвердити основні принципи захисту, яким повинні користуватися внутрішньо переміщені особи .

Цей документ не має обов'язкової сили, але принципи відображають зобов'язання держав згідно з міжнародними договорами та звичаєвим правом. Таким чином, вони являють собою найбільш авторитетні стандартні заяви для урядів та інших учасників, включаючи УВКБ ООН, коли вони реагують на тяжке становище ВПО [18]. Керівні принципи були визнані «важливою міжнародною основою для захисту ВПО» на саміті Землі 2005 року [19], Раді з прав людини [20] та Генеральній Асамблеї ООН [21].

На сучасному етапі розвитку міжнародних інституційних механізмів у сфері захисту прав людини можна чітко констатувати, що договірні органи з прав людини, створені на основі універсальних міжнародних договорів, складених в рамках ООН, становлять певну систему. Наприклад, у своїй доповіді ще в далекому 2005 році «У контексті більшої свободи: на шляху до розвитку, безпеки та прав людини для всіх» Генеральний секретар ООН також звернувся до «системних договорів» у розділі «Права людини», і це, як він підкреслює, залишається маловідомим [22].

Найважливіші міжнародні стандарти захисту прав людини включають:

1. Всесвітня декларація прав людини: Прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році, вона встановлює загальні принципи та права, які повинні бути захищені для всіх людей [23].

2. Європейська конвенція з прав людини: Прийнята Радою Європи у 1950 році, ця конвенція гарантує низку основних прав та свобод, включаючи право на життя, свободу та безпеку особи, свободу вираження думок, право на справедливий суд, право на недоторканість приватного життя та багато інших [16].
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: Прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у 1966 році, цей пакт гарантує права на свободу думки, совісті та релігії, свободу вираження, свободу зібрань та об'єднань, право на справедливий суд, виборчі права та інші [24].
4. Американська конвенція про права людини: Прийнята Організацією американських держав у 1969 році, ця конвенція забезпечує захист прав людини на континенті Америки, включаючи право на життя, свободу, безпеку, право на справедливий суд та інші [25].

Хочу підкреслити, що на разі через ситуацію на теренах України, український народ як ніколи відчуває положення, що прописані у міжнародних стандартах, шкода, що відчуває практично, хотілося б щоб такі положення залишались теоретичним дізнанням. Але, на щастя для тих, хто дійсно потребував допомоги, такі стандарти дуже потрібні. Мабуть ніхто з українців не замислювався для чого потрібні деякі предмети гігієни в умовах катастроф та війни, але коли кожен українець заштовхнувся з тим, що магазини не працюють, запасів простої побутової хімії також замало, то все стає зрозумілим. Десь у середині квітня 2022 року я особисто стала свідком допомоги від міжнародної компанії UNICEF, яка гуманітарно допомагала українцям найнеобхіднішими речами. Від ковдр щоб не замерзнути, до ліхтарів які працюють від ручного жиму (без батарейок). Зазначена вище міжнародна організація подбала про найменших та найбільш беззахисних внутрішньо переміщених осіб – новонароджених та дітлахів. Гострою стала проблема санітарних умов для малят, котрі народилися під час війни. З особистого досвіду можу зазначити, що міжнародні організації котрі

допомагають ВПО, гарно знають свою роботу та виконують умови для всіх переміщених осіб чи то маля, чи то літній громадянин.

1.3 Правове регулювання статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні

Україна має законодавство, яке регулює статус внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Найважливішим законом національного рівня є Закон України «Про внутрішньо переміщених осіб», від 2014 р. Цей закон визначає ВПО як осіб, які покинули свої місця постійного проживання або місця, де вони зазвичай здійснюють свою діяльність, у зв'язку з внутрішньою вимушеною міграцією внаслідок збройного конфлікту, ситуацій насильства, порушення прав людини, природних чи техногенних катастроф. Закон встановлює права та гарантії для ВПО, включаючи право на основні життєві потреби, житло, соціальне забезпечення, медичну допомогу, освіту та працевлаштування. Він також передбачає механізми надання державної допомоги та підтримки ВПО, включаючи програми соціально-економічного відновлення та реінтеграції.

Закон передбачає створення органів державної влади та установ, відповідальних за реалізацію положень закону, а також визначає порядок реєстрації ВПО та надання їм статусу, що підтверджує їх правовий статус та допомагає відновити їхні права та соціальний статус. Україна також активно співпрацює з міжнародними організаціями та громадськими організаціями, щоб забезпечити захист та підтримку ВПО, виконуючи міжнародні стандарти та рекомендації. Важливо зазначити, що ситуація стосовно статусу ВПО в Україні є динамічною, оскільки конфлікт на сході країни триває. Тому законодавство та заходи щодо захисту та підтримки ВПО можуть змінюватися та удосконалюватися для відповіді на змінні потреби цієї

категорії осіб. Найважливішими міжнародними стандартами щодо прав і свобод переміщених осіб є Керівні принципи внутрішнього переміщення, сформульовані в 1998 році заступником Генерального секретаря ООН у справах внутрішньо переміщених осіб [26, с. 159].

Основним законом, який регулює відносини щодо забезпечення прав і свобод переміщених осіб в Україні, є Закон України «Про забезпечення прав і свобод переміщених осіб». Згідно зі статтею 1 Закону внутрішньо переміщена особа – це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України та мають право постійно проживати в Україні та вимушені залишити або залишити його місце проживання там, місце проживання, поселення після збройного конфлікту, тимчасової окупації, масових проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру, або з метою їх запобігання.

Відповідно до частини першої статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб ВПО – це громадянин України, іноземець чи особа без громадянства, які проживають на території України на законних підставах і мають право на постійне проживання в Україні, для чого він був змушений залишити територію України або в'їхати на територію України задля уникнення несприятливих наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, загального насильства, порушень прав людини та природних або техногенних надзвичайних ситуацій.

У своїх працях деякі автори вказують на інші можливі варіанти визначення ВПО: «Слід зазначити, що останніх також відносять до «вимушених переселенців» або просто до «біженців». У публікаціях в Інтернеті зазначено, що Україна увійшла до десятки країн із найбільшою кількістю біженців у 2016 році та була на першому місці в Європі за даними на той рік, у 2015 році в Україні було переміщено 1 679 000 осіб [27].

За графіком, що зображений на рис. 1.1. можна прослідкувати, що кількість ВПО почала зменшуватись, а станом на 2020 цей показник скоротився до 734 000. Проте станом на 2022 рік ситуація сильно змінилась. У рис. 1.2 наведено офіційні данні International Organization for Migration станом до 1 січня 2023р [28].

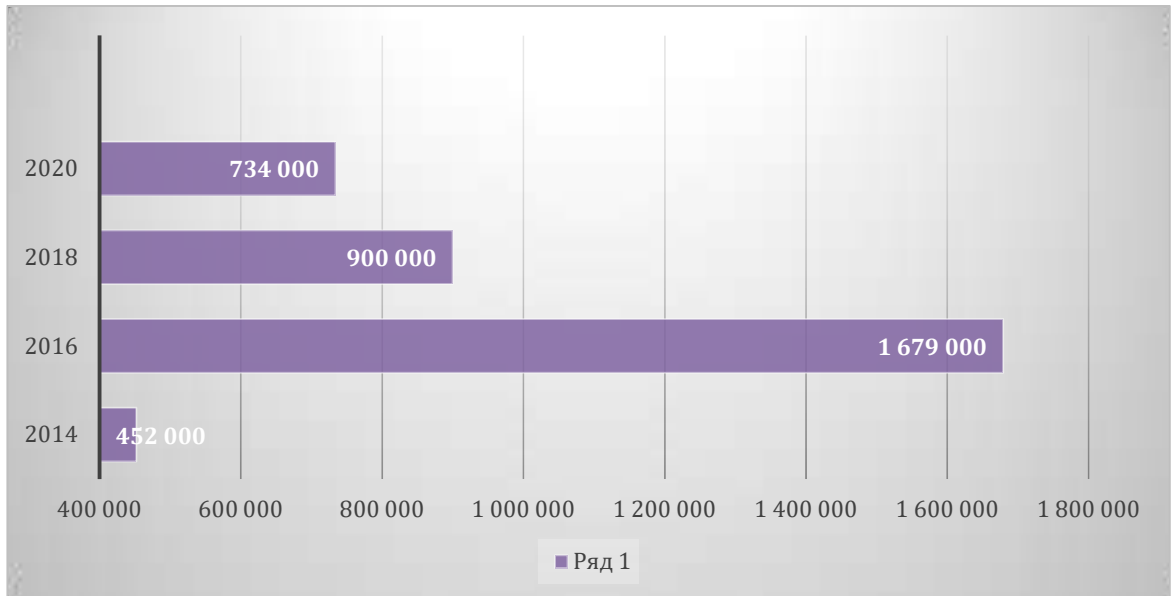


Рис. 1.1. Динаміка зміни кількості ВПО з 2014 по 2020 роки (за даними інтернет Internal Displacement Monitoring Centre) [29].

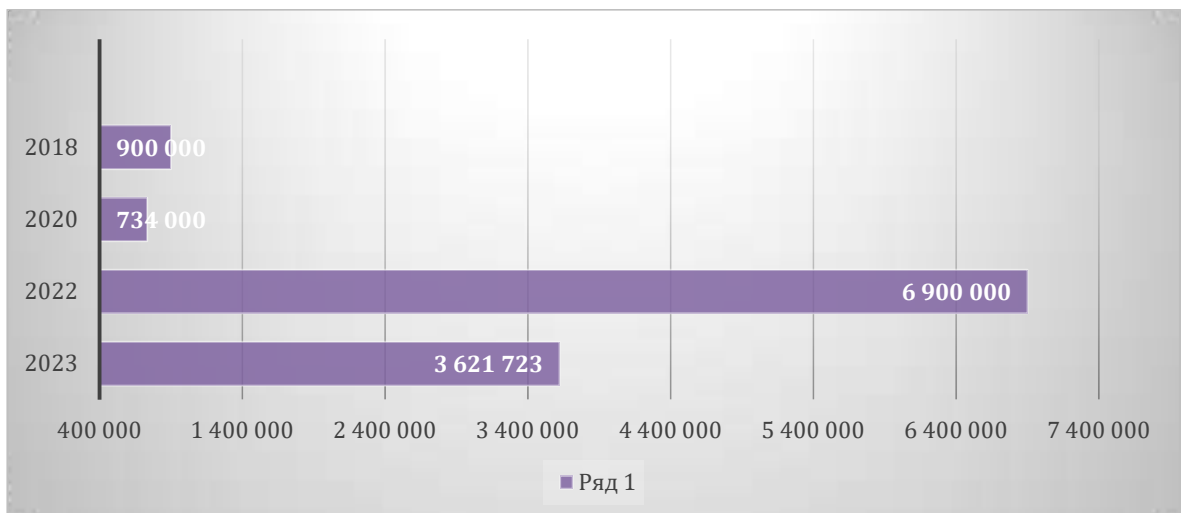


Рис. 1.2. Динаміка зміни кількості ВПО з 2018 по 2023 роки (за даними International Organization for Migration) [30]

Дослідження національного та міжнародного законодавства показує, що особи, які отримали статус біженця в Україні, мають такі ж права, як

іноземці та особи без громадянства, які легально перебувають в Україні. Вони мають такі ж права, свободи та обов'язки, як і громадяни України, за винятками, визначеними Конституцією України та іншими законами та міжнародними договорами, прийнятими Верховною Радою України.

Відповідно до ч. 1 ст. 9 закону: внутрішньо переміщена особа має право на: єдність сім'ї; сприяння державним органам, органам місцевого самоврядування та приватно-правовим організаціям у розшуку та возз'єднанні членів сімей, які втратили зв'язок унаслідок внутрішнього переміщення; відомості про долю та місцезнаходження безвісти зниклих членів сім'ї та родичів; безпечні та здорові умови проживання; достовірну інформацію про наявність загрози життю та здоров'ю на території вашого покинутого місця проживання, а також місця вашого тимчасового проживання, стан інфраструктури, довкілля з метою забезпечення ваших прав і свобод; створення сприятливих умов для їх постійного чи тимчасового перебування; відповідні місця, призначені для цих послуг і товарів для населення в колективних поселеннях переселенців; пропонує органам державної влади, органам місцевого самоврядування та юридичним особам приватного права безоплатне отримання посвідки на тимчасове проживання протягом шести місяців з моменту взяття на облік ВПО; інші права, визначені Конституцією та законами України [31].

В Україні масове явище внутрішньо переміщених осіб вперше виникло у зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС. У 1986 році було евакуйовано близько 200 тис. осіб. У 1986-1987 рр. побудовано близько 15 тис. будинків для переселенців, гуртожитків на понад 1 тис. місць, 23 тис. будівель, близько 800 об'єктів соціально-культурного призначення. Станом на 25 листопада 2019 року, згідно з Об'єднаною інформаційною базою ВПО [28], на території тимчасово окупованих Донецької та Луганської областей та АР Крим зареєстровано 1 424 967 внутрішньо переміщених осіб. З них 60% виїхали з колишньої батьківщини в Донецькій області, 37% – в Луганській області, 3% – в АР Крим. Половина зареєстрованих переміщених осіб

постійно проживає в підконтрольних українському уряду Донецькій і Луганській областях, менш ніж за 20 кілометрів від кордону [32, с. 4]. Також новий спалах переселення припав на 2022 рік – на початок військового вторгнення на терени України. Загалом близько 6,3 мільйон людей були переміщені з найбільш гарячих місць.

Основну відповідальність за забезпечення прав і свобод ВПО покладено на КМУ, центральні та місцеві органи влади, органи місцевого самоврядування України. З 2016 року в Україні працює Міністерство з питань тимчасово окупованих територій і переміщених осіб, яке підтримує розробку та реалізацію державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб, просування та забезпечення їхніх прав і свобод. Особи, які створюють умови для інтеграції осіб, добровільно переселених чи переселених на нове місце проживання в Україну. Щодо практичних наслідків закону щодо захисту прав переселенців, то громадські організації, які підтримують переселенців, вказують на постійні виклики, пов'язані зі звільненнями, відмовами у підтримці та бюрократизмом розслідувань. Процедури, проблеми з поверненням документів, отриманням пільг тощо. За даними Refugees International, однією з проблем переселенців є працевлаштування. Лише 46 відсотків тих, кому довелося переїхати, змогли знайти роботу на новому місці до переїзду - 60,1 відсоток. Більшість (91%) сказали, що їм важко знайти роботу. Часто проблемою були відсутність оголошень (64%) і низька заробітна плата за оголошеннями про роботу (56%). Це, безумовно, вплине на безпеку переселенців. Найбільшою проблемою для тих, хто переїхав, є відсутність житла (41%). Більшість ВПО все ще живуть в орендованому житлі: 49% – в орендованому житлі, 10% – у квартирах і 5% – в орендованих кімнатах [33, с. 6]. Реконструкція або придбання нового житла для інвалідів – відсутні у державних програмах. Найменш позитивним для переселенців є доступність медичних послуг (70% респондентів висловили своє незадоволення) [32, с. 7].

Зараз на території України спостерігається не тільки внутрішнє ВПО, а й міжнародне. Наші біженці належать до категорії біженців війни. Хвиля біженців в Україні відрізняється від міграційних криз, які відбувалися на європейському континенті у XXI столітті. Різниця в тому, що більшість українських іммігрантів – жінки працездатного віку, а їхні діти добре освічені. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на 3 січня 2023 року приблизно 4,9 млн українських біженців отримали тимчасовий захист у країнах Європи. Це близько 1% населення країн Євросоюзу. Велику кількість українців прийняли Чехія, Польща та Німеччина [33].

Так, на сьогоднішній день спостерігається значний обсяг міжнародного переміщення осіб з України. Це включає як виїзд громадян за кордон для пошуку праці, навчання чи політичного притулку, так і приток іноземних громадян до України з різних причин. Міжнародне переміщення осіб може мати різні причини, включаючи економічні, соціальні, політичні та гуманітарні фактори. Це може бути викликано, зокрема, конфліктами, кризовими ситуаціями, політичними переслідуваннями, екологічними катастрофами та іншими небезпечними умовами. Міжнародне переміщення осіб породжує важливі питання щодо їхнього статусу, захисту прав та отримання допомоги. Держави мають зобов'язання дотримуватися міжнародних стандартів щодо захисту прав міжнародних переміщених осіб, включаючи забезпечення доступу до безпечного притулку, захисту від насильства та експлуатації, медичної допомоги, освіти та інших основних потреб.

Організації, такі як Верховний комісар ООН з питань біженців (УВКБ) та Міжнародна організація з міграції (МОМ), співпрацюють з державами для забезпечення захисту та підтримки міжнародно переміщених осіб, а також для сприяння легальній та безпечній міграції. Україна також веде роботу з управління міграційними процесами, включаючи розробку політик та

законодавства, спрямованих на захист прав переміщених осіб, сприяння їхній реінтеграції та підтримку міжнародної співпраці у цій сфері.

Висновки до першого розділу:

Захист прав внутрішньо переміщених осіб є необхідною складовою справедливого та гуманного суспільства. ВПО є уразливою категорією людей, які змушені залишити свої домівки через конфлікти, природні катастрофи, порушення прав людини та інші небезпечні ситуації. Загальні принципи захисту прав ВПО включають забезпечення безпеки, доступу до основних потреб, недискримінаційного поводження, участі у процесі прийняття рішень та повернення до нормального життя. Ці принципи базуються на міжнародному гуманітарному праві, правах людини та принципах правової держави.

Основні інструменти захисту прав ВПО включають розроблення та виконання національного законодавства, створення механізмів моніторингу та звітності, надання гуманітарної допомоги та підтримки, сприяння врегулюванню конфліктів та сприянню відновленню та реінтеграції ВПО. Проте, необхідно визнати, що захист прав ВПО є складним завданням, оскільки вони знаходяться вразливим становищем, часто стикаються зі стигматизацією та виключенням з соціального життя. Тому важливо забезпечити активну участь ВПО у прийнятті рішень, просувати їх права та враховувати їхні потреби при розробці політик та програм.

Враховуючи ці аспекти, ефективний захист прав ВПО вимагає спільних зусиль урядів, міжнародних організацій, громадськості та інших зацікавлених сторін. Це допоможе забезпечити безпеку та зберегти нормативність прав людей, які стали жертвами внутрішнього переміщення.

Правове регулювання статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні у цілому відповідає міжнародним стандартам та нормам захисту прав ВПО.

Законодавчі акти та програми спрямовані на забезпечення прав та потреб ВПО, забезпечення їхньої соціальної інтеграції та підтримки. Проте, з огляду на актуальні переміщення в Україні, важливо постійно оновлювати та вдосконалювати правову базу, а також забезпечувати ефективну реалізацію заходів, спрямованих на захист та підтримку ВПО.

РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

2.1 Проблеми щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні

На сьогодні наша ненька-Україна зіштовхнулася з найнеочікуванішою, але й водночас актуальною проблемою захисту прав ВПО. Задля врегулювання питання прав ВПО було прийнято низку нормативно правових актів на основі міжнародного законодавства. В перше гострим питання переміщення та прав ВПО постало у 2014 році, до цього навіть не існувало національної законодавчої бази, котра могла б регулювати питання ВПО. Проте окремі акти виконавчих органів мали пряму директиву до подолання наслідків ЧАЕС, у зв'язку з відселенням осіб. Другим етапом у формуванні законодавства став проміжок з 2014 по 2022 рр. Хотілося б зазначити, що така законодавча ініціатива була не просто задля заповнення прогалін у законодавстві, а вимушено. Оскільки наші деякі країни-сусіди не виконують чи не змирилися з визначними світом кодонами країн та проводять загарбницько-терористично-геноцидну діяльність, то законодавець нашої країни був вимушений прийняти деякі законодавчі ініціативи та врегулювати питання прав ВПО. Ще у 2014 році, була перша спроба вирішити на законодавчому рівні проблеми внутрішньо переміщених осіб, пов'язаних із окупацією Криму та частини території Донецької та Луганської областей. Третій етап – розпочався після 24 лютого 2022 року у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України. У результаті розроблена у попередні роки система заходів не повною мірою могла забезпечити права ВПО.

Тому у цьому розділі роботи ми спробуємо визначити, які проблемні питання могли постати при введенні законодавчої ініціативи в практику.

Хоча «біженці» та «внутрішньо переміщені особи» мають спільні конкретні характеристики, вони не є одним і тим же поняттям. Відповідно до статті 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [34].

Закон частково це визначається щодо особи, яка потребує статусу біженця або ВПО, анулювання імміграційного статусу та додаткових міркувань. Однак цей закон регулює аспекти захисту соціального середовища, яким не володіє Україна, і не регулює сучасний хід масового переселення українських кордонів. Вони не є біженцями згідно з міжнародним правом, але вони структуровані як особи, які осіли всередині країни, і це принципово відрізняє їх від біженців. За даними регіонів ООН, станом на середину вересня 2014 року було зареєстровано 250 тис. внутрішньо переміщених осіб і приблизно 200 тис. біженців. ООН визнає, що фактичні оцінки переміщених мігрантів і біженців, безумовно, вищі за ці межі. Події в Криму та на сході України, змусили людей, які покинули свої домівки. ВПО – це особи або групи людей, які змушені залишити свої будинки чи місця проживання, щоб уникнути наслідків домінуючих конфліктів, насильницьких ситуацій, шкоди правам людини або природних чи техногенних катастроф. Ця група осіб була вперше зареєстрована в Україні в грудневому періоді. За даними УВКБ ООН, у першому півріччі 2014 року українці подали 4097 спроб отримати притулок. Найбільше заявок подано в Польщі, США, Італії, Німеччині та Швеції. Немає єдиного обліку внутрішньо переміщених осіб, а за тими, хто проживає у родичів або винаймає власне житло без допомоги держави, стежать, але кількість таких осіб дуже важко підрахувати.

За статистикою Міністерства соціальної політики України [35] станом на 28 грудня 2015 року на обліку перебувало 1 673 135 ВПО. З них 38,6% припадає на підконтрольну Україні Донецьку область, 14,8% – на Луганську область, 12,6% – на Харківську область, 7,3% – на місто Київ, 6,9% – на Запорізьку область і 4,7%% – на Дніпропетровська в обл. Близько 15%

розкидано по інших регіонах України. Як правило, ці люди знаходяться територіально поблизу дому та під контролем українського уряду. Той факт, що переселенці залишаються поблизу дому, означає, що вони намагаються підтримувати тісні зв'язки з членами сім'ї, яких залишили, турбуються про долю свого майна та розглядають можливість повернення. Наразі кількість можливих місць переселення в цих регіонах зменшилася, але, попри наявність житла на заході України, більшість переселенців не хочуть подорожувати країною, щоб скористатися такою можливістю переселення.

Станом на 2023 рік в Україні зареєстровано 4 857 200 внутрішньо переміщених осіб. Із тексту документа Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, вказано, що станом на 3 січня 2023 року в Україні, за даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, офіційно зареєстровано 4 млн 857 тис. внутрішньо переміщених осіб, з них понад 3,5 млн осіб були переселені після 24 лютого 2022 року.

Найбільше ВПО зареєстровано в Донецькій, Дніпропетровській, Харківській, Київській областях та місті Києві [36]. З огляду на катастрофу на Каховській ГЕС, а саме злочинно-терористичний підрив окупантами дамби, кількість ВПО стрімко зростає. Оскільки майже 2 тис. 779 осіб евакуювали в Херсонській області до найближчих міст та областей – Одеська та Миколаївська.

Конституція України проголошує Україну соціальною і правовою державою. Стаття 46 Конституції гарантує соціальний захист усіх громадян. Тому внутрішньо переміщені особи не є винятком і, насамперед, їхні проблеми є предметом державної соціальної політики в сучасних умовах. Соціальна держава спрямовує свою політику на розвиток ринкової економіки, соціальної справедливості, соціальної безпеки, соціального партнерства та соціальної солідарності між членами суспільства. Основними

її завданнями є забезпечення стабільності життєвого рівня населення, захист і реалізація прав і свобод громадян, створення сучасних систем охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення, підтримка малозабезпечених верств населення, запобігання і розв'язувати соціальні проблеми, конфлікти. Зазначене актуалізує реалізацію прав і свобод загалом і зокрема соціально-правовий захист внутрішньо переміщених осіб як нового суб'єкта прав соціального забезпечення (соціальна допомога та допомога, дітям, інвалідам, людям похилого віку).

Прийняття Закону України «Про забезпечення прав і свобод переміщених осіб» стало першим прикладом законодавчого врегулювання питання переміщених осіб, що стало вирішальним для формування державної соціальної політики щодо переміщених осіб в Україні. Закон визначає поняття внутрішньо переміщених осіб в Україні, основи набуття правового статусу переміщених осіб, права та обов'язки цієї категорії громадян, гарантії соціального захисту та допомоги, містить процесуальні норми та строки. Оцінка реєстрації, продовження реєстрації, запит на продовження реєстрації в соціальних мережах, виплати внутрішньо переміщеним особам, надання їм соціально-медичних послуг тощо.

Згідно зі статтею 1 Закону внутрішньо переміщена особа – громадянин України, іноземець або особа без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, мають право на постійне проживання в Україні та вимушені покинути державу або змінити місце проживання. Резиденція. відстежувати або запобігати несприятливим наслідкам збройного конфлікту, тимчасової окупації, масового насильства, порушень прав людини та природних чи техногенних надзвичайних ситуацій.

Законодавче визначення визначає внутрішньо переміщених осіб як категорію, яка потребує соціального захисту, оскільки умови, що призводять до переміщення (переміщення), є необхідними, виникають раптово проти волі особи та призводять до зміни її звичного способу життя. Багато хто залишається без документів, а невирішеною чи довгостроковою проблемою

залишається неможливість швидко оформити чи переоформити документи, що підтверджують особу, громадянство України чи певний статус. таке довге життя

Трансформація стала вираженням небажання вимушених переселенців зазнати матеріальних втрати. Соціальне забезпечення є невіддільною частиною життя людини – внутрішньо переміщеної особи.

Ми вважаємо, що для кращого розуміння серйозних проблем ВПО їх необхідно класифікувати для правової визначеності. Дійсно, деякі ВПО в Україні отримали статус ВПО, а інші, які переїхали на контрольовані Україною території, ні. Одним із завдань закону про соціальне забезпечення є полегшення та спрощення процесу отримання статусу внутрішньо переміщеного особи для тих, хто цього бажає.

Соціальне забезпечення ВПО знаходиться на перетині двох проблем: правового статусу ВПО та їх соціального захисту як невіддільною частиною засобів існування. Першочерговими питаннями, що вирішуються, є: забезпечення тимчасовим проживанням, підтримка працевлаштування, надання першочергової грошової допомоги, відновлення соціальних виплат, припинених у зв'язку з переміщенням (вимушеним переселенням), тобто: виплата пенсій, надання соціальних послуг тощо.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» ВПО мають право на тимчасове проживання за умови оплати комунальних послуг. Але не всі переселенці мають можливість одразу оплачувати комунальні послуги, тому, на наш погляд, найбільш незахищені переселенці (пенсіонери, інваліди з дитинства, багатодітні або малодітні сім'ї), необхідно забезпечити часткову виплату або звільнення від соціальної допомоги на певний період часу.

У разі прийняття регіональним управлінням внутрішньо переміщеної особи у зв'язку з проблемами соціального забезпечення громадян України, переселених з тимчасово окупованих територій та районів проведення антитерористичної діяльності, заява подається посадовій особі

уповноваженого органу. бути включені, як зазначено участь у роботі регіонального відділення.

Проблема захисту прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні є серйозною і актуальною. Внутрішньо переміщені особи – це люди, які були змушені покинути свої домівки через конфлікти, насильство, природні катастрофи або інші небезпеки, але залишаються в межах власної країни.

Основні проблеми, з якими зіштовхуються ВПО в Україні, включають наступні:

1. Відсутність адекватного житла: Багато ВПО мають складності з отриманням житла. Вони можуть проживати в тимчасових притулках, небезпечних умовах або змушені витратити значну частину свого доходу на оренду житла.
2. Відсутність доступу до основних послуг: ВПО можуть мати проблеми з доступом до медичної допомоги, освіти, соціальних послуг та інших основних потреб.
3. Ризик дискримінації: ВПО можуть бути вразливими перед дискримінацією та стигматизацією через свій статус переміщених осіб. Вони можуть стикатися з відмовою в працевлаштуванні, обмеженням у доступі до громадських послуг або недостатнім захистом від насильства.
4. Проблеми з безпекою: ВПО можуть бути під загрозою фізичного насильства, експлуатації або злочинності. Їм може бути складно звертатися до правоохоронних органів або отримати належний захист.
5. Відсутність доступу до збройного конфлікту: ВПО, які знаходяться в зоні збройного конфлікту, можуть бути позбавлені доступу до основних послуг та захисту. Вони можуть опинитися під обстрілом, втратити свої домівки або стати жертвами порушення міжнародного гуманітарного права.

Уряд України, спільно з міжнародними організаціями та неурядовими організаціями, займається вирішенням цих проблем. Були прийняті законодавчі акти та прийняті заходи для поліпшення ситуації ВПО. Проте,

виклики залишаються серйозними, і потрібно продовжувати працювати над їх вирішенням.

Додатковими проблемами, щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні, є:

6. **Порушення прав людини:** ВПО можуть стикатися з порушеннями прав людини, такими як утримання, побиття, погрози, знущання або інші форми фізичного та психологічного насильства. Ці порушення можуть бути здійснені як урядовими силами, так і не правліннями групами.
7. **Відсутність ефективних механізмів захисту:** Незважаючи на наявність законодавства, не завжди існують ефективні механізми захисту прав ВПО. Недостатнє дізнання про права, складність процедур та відсутність доступу до правосуддя можуть створювати перешкоди для відшкодування порушених прав.
8. **Економічна незахищеність:** ВПО часто стикаються з економічною незахищеністю через втрату робочих місць або обмежений доступ до працевлаштування. Вони можуть зазнавати бідності та залежати від громадської допомоги.
9. **Переміщення внутрішньо переміщених осіб:** ВПО можуть бути змушені повторно переміщатися внаслідок подальшої ескалації конфлікту або небезпеки. Це створює додатковий стрес та погіршує їхні умови життя та безпеку.
10. **Відсутність доступу до освіти:** Багато ВПО зіткнуться зі складнощами доступу до якісної освіти. Вони можуть бути відокремлені від своїх шкіл або мати обмежений доступ до освітніх програм та можливостей.

Для вирішення цих проблем необхідні додаткові зусилля з боку уряду, міжнародних організацій, громадських організацій та громадськості. Важливо розробляти та впроваджувати програми соціальної підтримки, забезпечувати доступ до основних послуг, покращувати механізми захисту прав, забезпечувати економічну стабільність та працевлаштування для ВПО. Крім того, важливо забезпечити свободу, безпеку та недискримінацію для

ВПО, а також здійснювати ефективний моніторинг та реагувати на порушення їхніх прав.

Існує кілька шляхів для вирішення проблем захисту прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні. Ось кілька прикладів:

1. Законодавчі заходи: Уряд може прийняти та реалізувати закони та політичні рішення, спрямовані на захист прав ВПО. Наприклад, уряд може утворити спеціальні комісії або агентства для вирішення проблем ВПО, забезпечити їм правовий статус та гарантувати доступ до основних послуг.
2. Соціальна підтримка: Надання соціальної підтримки ВПО є важливим аспектом їхнього захисту. Уряд може створити програми допомоги, які надають фінансову підтримку, житлові умови, медичну допомогу та освітні можливості для ВПО.
3. Соціальна інтеграція: Програми інтеграції можуть сприяти забезпеченню ВПО доступу до освіти, здобуттю професійних навичок та працевлаштуванню. Наприклад, створення центрів професійного навчання та розвитку може допомогти ВПО отримати нові навички та знайти роботу.
4. Захист прав індивідуально: Важливо забезпечити ефективний механізм захисту прав ВПО. Це може включати створення спеціальних правозахисних механізмів, які допоможуть ВПО отримати доступ до правосуддя та відшкодування за порушення їхніх прав.
5. Міжнародна підтримка: Міжнародні організації можуть надавати фінансову та технічну підтримку Україні в питаннях захисту прав ВПО. Вони можуть сприяти навчанню працівників, моніторинг у правових стандартів, наданню гуманітарної допомоги та підтримці у впровадженні програм захисту.

Ці приклади демонструють, що вирішення проблем захисту прав ВПО вимагає комплексного підходу, який включає законодавчі, соціальні, освітні та міжнародні заходи.

Міграція в Україні за даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), із середини травня 2022 року по теренах України, мігрувало 7,1 мільйона людей. На початку травня в Мінсоцполітиці повідомили, що понад 2,7 млн осіб зареєструвалися та отримали статус ВПО. Більш ніж половина (55%) біженців є вихідцями з півночі, 13% з півдня. Тим часом частина біженців з Києва та Північного Сходу значно зменшилася порівняно з першими місяцями війни – тепер 16% та 12% відповідно, за даними МОМ, кількість людей скоротилася до 4,5 мільйонів.

За даними УВКБ ООН, станом на 9 червня 2023 року понад 3,2 мільйона біженців з України зареєструвалися для отримання тимчасового або аналогічного захисту в Європі. До європейських країн належать Італія (97 млн), Польща (1,1 млн), Болгарія (113 млн), Німеччина (565 млн), Іспанія (118 млн), Чехія (366 млн). Станом на 19 травня 2022 року про надання притулку подали 31 699 осіб. Про це більш детально зображено на рис. 2.1.

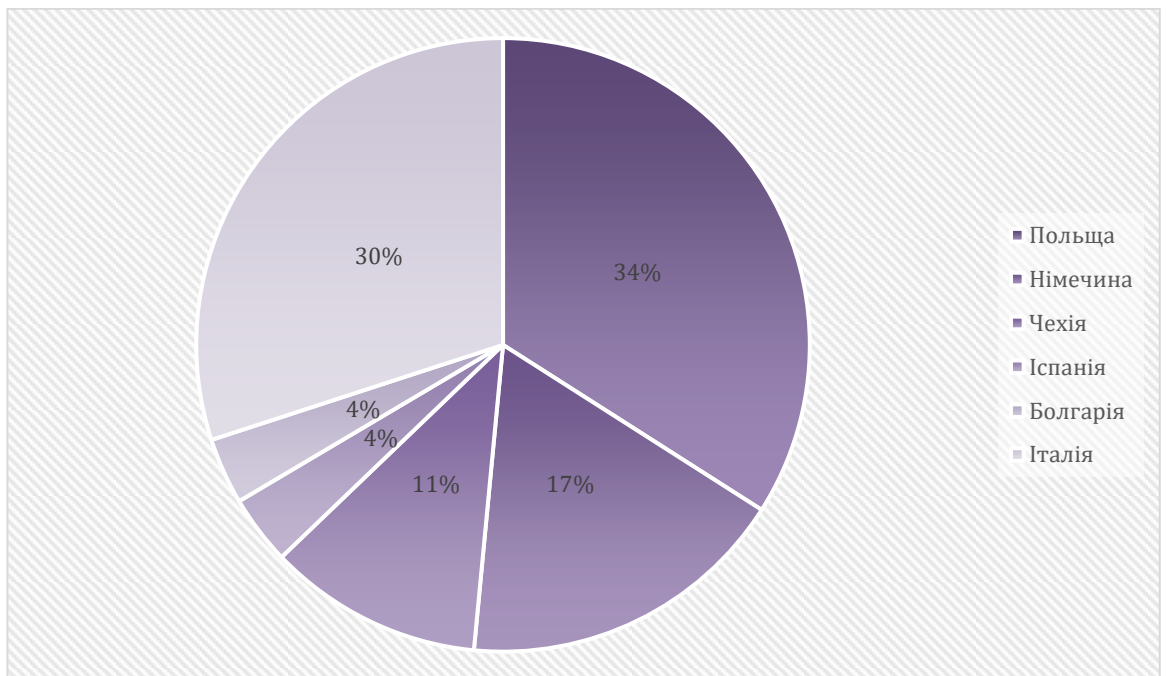


Рис. 2.1. Кількість біженців зі статусом тимчасового захисту

Такий спалах біженців був вперше спричинений через штучну форму переміщення, тобто тисячі людей були вимушені покинути свої домівки задля

порятунку свого життя. Наразі не лише окремі території а і вся Україна стала плацдармом для вимушеного переселення не лише внутрішнього а й міжнародного.

Загалом Україна досить перспективна держава, тому лише штучно створені дискримінаційні умови могли змусити людей до такої масової міграції та переміщення. А отже і гострим стало питання регулювання прав ВПО, що саме і буде тематикою дослідження наступного підрозділу роботи.

З огляду на дослідження проведені у цьому підрозділі роботи, маємо зазначити, що не всі права біженців було урегульовано належним чином. Оскільки такий спалах ВПО в Україні вперше, через штучно створену форму переміщення осіб а саме – військову агресію, то не всі питання було врегульовано належним чином. Наприклад лише 1 червня 2023 року було видано постанову КМУ про «Деякі питання забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України» [37], де було розроблено програму надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України [38], а також постанову КМУ про «Про тимчасове переміщення (евакуацію) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, та їх повернення» [39].

Нажаль досвід України в таких справах не є великим, проте можливо це і на щастя, тому не всі питання могли бути врегульовані заздалегідь, і тому наразі з кожним днем приймаються нові й нові постанови на нормативно правові акти. Зі свої сторони Україна максимально намагається урегулювати питання ВПО та дотримуватись міжнародних норм, а також співпрацювати з міжнародними організаціями.

2.2 Аналіз судової практики захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні

Аналіз судової практики щодо захисту прав біженців в Україні є важливим для визначення ефективності та розвитку законодавства щодо захисту цієї групи осіб. В Україні діють правові норми, які регулюють права ВПО і зобов'язують державу їх захищати. Останнім часом в Україні були порушені досить важливі судові процеси щодо захисту прав людей в країні. Судді розглядають питання про становище людей у країні, доступ до житла, освіти, догляду, працевлаштування та інші речі, які впливають на дохід спільного проживання. Розв'язання питань прав ВПО залишається складним завданням, яке вимагає багатовимірного підходу та врахування індивідуальних обставин кожного випадку. Також є випадки, коли суди вирішують на користь зацікавлених осіб і їхні права захищаються з урахуванням міжнародних та національних правових норм. Проте можуть бути випадки, коли права на національну компетенцію не захищені належним чином, оскільки судді не знають про особливі обставини осіб цієї групи.

Для того, щоб захищати права ВПО в Україні, правозахисники повинні мати належну підготовку щодо міжнародних та національних стандартів захисту статусу особи. Також важливо мати можливість розробити політику та процедури для визначення ситуації ВПО спеціально для їхніх потреб. Крім того, мігранти повинні мати доступ до правового захисту та адвокатської діяльності, зокрема шляхом розширення мережі безкоштовних юридичних радників та правозахисних організацій. Аналіз правової практики в Україні у сфері захисту прав осіб у складі берегової охорони є важливим інструментом виявлення та розробки правових питань щодо захисту відповідних прав цієї групи осіб.

Україна була і продовжує залишатися лідером за кількістю скарг громадян до Європейського суду з прав людини. Гвідо Раймонді повідомив, що Європейський суд, четвертий член Ради Європи, станом на 1 січня 2018 року розслідував близько 7100 скарг проти України. Трійку лідерів складають Туреччина (7500), Росія (7750) і Румунія (9900). Як відомо, у 2017 році цей показник вийшов на перше місце в Україні, де судом було розглянуто понад 18 тис. скарг на нього. Таке значне підвищення попиту не є безпрецедентним оскільки після справи «Бурмич та інші проти України», стався спалах звернень [40]. У цьому рішенні ЄСПЛ вирішив передати до Комітету Міністрів Ради Європи 12 143 справи, не розглядаючи їх [41]. У майбутньому всі нові скарги, подані до Європейського суду з прав людини через невиконання рішень, будуть негайно передаватись до Ради міністрів Ради Європи [42]. Гвідо Раймонді також зазначив, що більш ніж половина скарг проти України, які ще не розглянули Європейський суд, стосуються агресії в Криму та конфлікту між Україною та Росією на Донбасі. Вони захищають права постраждалих між агресією України та Росії та вимагають компенсації за втрачене в конфлікті майно.

ЄСПЛ є органом Ради Європи, заснованою 21 січня 1959 року з метою перевірки дотримання прав і свобод осіб і громадян, гарантованих Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод [16]. Повноваження суду давати консультативні висновки [43]. ЄСПЛ, але з Конвенцією та протоколами до неї може мати справу із запитом про порушення гарантованих прав. Водночас Конвенція гарантує широкий спектр прав, таких як право на життя, право не піддаватися тортурам, свобода вираження поглядів, свобода мирних зборів та спілкування тощо.

Отже, Конвенція є ефективним інструментом міжнародного захисту основних прав людини. У міждержавних справах ЄСПЛ розглядає справи «Україна проти Російської Федерації» за заявами, поданими Україною у 2014-2015 роках, наприклад такі як :

- 1) 13 березня 2014 року, з вересня 2014 року з різними поправками – про незаконну анексію Криму та дії РФ на сході України;
- 2) від 13 липня 2014 року – у справі про викрадення та незаконне перевезення до Російської Федерації трьох груп українських дітей;
- 3) Скарга про незаконне переміщення Гейзера Джемілева до Росії; пізніше уряд відкликав його через аналогічну індивідуальну скаргу;
- 4) Щодо подій у Криму 27 серпня 2015 року та агресії Російської Федерації на Донбасі з вересня 2014 року.

Згодом ЄСПЛ вирішив розділити кожен зі скарг, що стосуються Криму та Східної України, на дві окремі справи. Оскільки Україна відкликала скаргу №. 3, зараз на розгляді ЄСПЛ знаходиться ще багато транснаціональних справ внутрішньо переміщених осіб згідно зі статтею 35 Пакту можна подати лише після вичерпання всіх внутрішніх засобів правового захисту відповідно до загальновизнаних принципів міжнародного права та протягом шести місяців з дати остаточного рішення. ЄСПЛ не розглядатиме жодну індивідуальну заяву, якщо вона анонімна або суттєво ідентично позову, попередньо розглянутому Судом або поданому до іншого міжнародного суду для розслідування чи примирення, якщо справа не стосується нових фактів.

У контексті внутрішнього переміщення свобода пересування безпосередньо пов'язана із заборонаю примусового переміщення. У вмотивованій заяві Комітет міністрів заявляє, що заборона на примусову депортацію впливає з Конвенції, оскільки вона порушує право на вільне пересування, право на сімейне життя та право на нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження, таким чином на прикладі справи «Денізі проти Кіпру та ін.» Європейська конвенція визнала порушення статті 2 Протоколу № 4 до Конвенції про вільне пересування осіб щодо видворення заявників з Південного та Північного Кіпру, а також той факт, що вони перебували на території, контрольованій Кіпром, вони перебували під пильним наглядом поліції й мали отримувати дозвіл кожного разу, коли

залишали своє постійне місце проживання або переїжджали на Північний Кіпр. Європейський суд з прав людини постановив, що вищезазначені обмеження права на вільне пересування не є ані законними, ані непотрібними в демократичному суспільстві [44].

На жаль, в Україні також багато зниклих людей. Європейський суд з прав людини визнав порушення Конвенції проти насильницьких зникнень у майже 200 рішеннях проти Росії у зв'язку з конфліктом. У більшості цих рішень Європейський суд постановив, що стосовно заявника було порушення статей 3, 5 і 13 у принципі та процесуальному сенсі. Скарга 16 заявників Європейський суд постановив, що неналежне розслідування насильницьких зникнень роками створило системну проблему, для вирішення якої не було ефективного засобу правового захисту та методів для захисту в національній правовій системі. У своєму рішенні Європейський суд надав чіткі вказівки щодо заходів, яких має вжити держава-відповідач, щоб припинити неодноразові порушення статей 2, 3 і 5. Європейський суд з прав людини розглянув повідомлення про зниклих безвісти та насильницькі зникнення, пов'язані з примусовим переміщенням на Кіпрі та в Боснії та Герцеговині [45].

На сьогодні, починаючи за лютого 2022 року через воєнні дії та захоплення територій російськими військами, які незаконно перетнули кордон України, можна зафіксувати безліч фактів порушення міжнародних норм та стандартів, зокрема у сфері порушення прав людей, порушення умов утримання заручників, катування та знущання над людьми, безліч екологічних порушень. Загалом було порушено близько 400 міжнародних договорів, та понад 71 тисячу воєнних злочинів.

З цього можна зробити висновок, що після завершення війни, до ЄСПЛ, буде здійснено нову хвилю звернень від громадян України за відновлення порушених прав. Україна стикалася зі значними проблемами в сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) внаслідок конфлікту на сході країни. ВПО потребують захисту і підтримки, зокрема у

забезпеченні житлом, доступом до медичних послуг, освітою, працевлаштуванням та відшкодуванням збитків. Судова практика захисту прав ВПО в Україні розвивалася, і були прийняті деякі важливі рішення, спрямовані на забезпечення їх прав. Наприклад, Верховний Суд України видав рішення, в якому визнав необхідність гарантувати ВПО право на відшкодування збитків, які вони зазнали внаслідок конфлікту [46]. Однак, необхідно враховувати, що реалізація захисту прав ВПО залишається складною через ряд факторів, таких як відсутність ефективної системи внутрішнього переміщення, недостатня координація між різними владними органами та недостатні фінансові ресурси.

Позивач звернулась до суду у справі №233/2082/21 з вимогою про відшкодування виплати, оскільки Державф Україна в особі Кабінету Міністрів України, а також Державної казначейської служби України не виплачували щомісячну допомогу. У справі 233/2082/21 попередній суд встановив, що заявник був змушений залишити своє місце проживання через збройний напад і що він був ВПО. Позивач зазначив, що у зв'язку з неможливістю користування власним будинком йому завдано збитків, які він розрахував відповідно до середньої вартості оренди такої квартири на час, коли не було можливості користуватися майном у тимчасово зайнятій квартирі. Крім того, йому завдано моральної шкоди у зв'язку з необхідністю адаптації до нової життєвої ситуації, а також просив додаткові гроші на оренду житла. Верховний Суд у постанові від 25 січня 2023 року у справі № 233/2082/21 [47]. погодився із висновками судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для задоволення позову, оскільки шкода, про відшкодування якої заявлено позовні вимоги, та виконання державою Україна своїх обов'язків щодо гарантування прав і свобод громадян не перебувають у причинно-наслідковому зв'язку.

Найчастіше внутрішньо переміщені особи звертаються за захистом свої прав, які були порушені з приводу виплат соціальної допомоги. Наприклад, у справі № 160/12308/22 суд задовольнив прохання, визнати протиправною

бездіяльність Управління соцзахисту, яка полягає у непризначенні, ненарахуванні та невиконанні їй допомоги на проживання як внутрішньо переміщеної особі згідно із Порядком надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» відповідно до заяви про надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, поданої 02.06.2022 та зобов'язав задовольнити скаргу позивача [48].

Ще прикладом можна навести справу № 227/1838/17, де позивач – ВПО з Донецької області ще у 217 році подавав прохання про виплату щомісячної адресної допомоги ВПО, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг [49].

Проте у справах про стягнення додаткової матеріальної допомоги, тобто компенсації за неправомірні дії державних органів у вигляді моральної шкоди, суди відмовляють. Таким прикладом можна навести справу № 200/5144/20-а. Позивач після попереднього задоволеного рішення суду до управління Пенсійного фонду України Донецької області про визнання дій протиправними, зобов'язання вчинити певні дії, стягнення моральної шкоди, позов не задовольнив, проте рішення Донецького окружного адміністративного суду від 12.08.2020 та постанову Першого апеляційного адміністративного суду від 28.10.2020 у справі 200/5144/20-а в частині відмови у задоволенні позову залишити без змін. Тобто позовні вимоги позивача були задоволені лише у сенсі стягнення виплати, але без відшкодування моральної шкоди [50].

Верховний суд вирішив, що відшкодування збитків, завданих юридичним особам, громадським формуванням, громадянам України, іноземцям і тимчасовим особам внаслідок тимчасової окупації росією окремих територій України, належатиме виключно їхнім урядам, а Україна всіяко намагатиметься відшкодувати матеріальну та моральну шкоду.

Судова практика захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні має важливий вплив на подальше життя цих осіб. Ось декілька способів, які вона може вплинути:

1. **Забезпечення правового захисту:** Судова практика визначає стандарти і прецеденти щодо захисту прав ВПО. Рішення судів можуть стати основою для встановлення правових гарантій, які сприяють захисту прав ВПО. Це може включати відшкодування збитків, захист прав на житло, освіту, медичну допомогу та інші аспекти їхнього життя.
2. **Встановлення прецедентів:** Судова практика, особливо рішення вищих судових органів, встановлює прецеденти, які можуть мати вплив на подальші судові рішення та законодавство. Це сприяє вдосконаленню нормативно-правової бази, що стосується захисту прав ВПО, і забезпечує стабільність та консистентність у застосуванні закону.
3. **Стимулювання політичних змін:** Судова практика може стати стимулом для політичних змін і реформ у сфері захисту прав ВПО. Рішення судів можуть привернути увагу громадськості та політичних діячів до проблем ВПО і спонукати до прийняття нових законів або поліпшення існуючого законодавства.
4. **Підвищення свідомості громадськості:** Судова практика може викликати обговорення та підвищувати свідомість громадськості щодо проблем ВПО. Розгляд справ в судах може привертати увагу ЗМІ та громадськості до проблем внутрішньо переміщених осіб та спонукати до обговорення та пошуку шляхів вирішення цих проблем.

Загалом, судова практика в сфері захисту прав ВПО в Україні може сприяти поліпшенню їхнього становища, забезпеченню їхніх прав та стимулюванню політичних та соціальних змін в цій сфері. Нижче наведемо приклади із практики українських судів.

Судова практика захисту прав ВПО і національна і практика ЄСПЛ досить розгалужена. Тому з огляду на велику практичну частину розгляду справ ЄСПЛ, є частим органом до якого звертаються за відновленням прав.

Висновки до другого розділу:

У другому розділі роботи було проведено аналіз проблем, що виникають у забезпеченні захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. Зазначені проблеми були виявлені на основі дослідження національної практики та аналізу документів, що регулюють питання захисту прав цієї категорії осіб.

Один з основних виявлених проблем є недостатня координація між різними органами влади в забезпеченні захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Це призводить до розбіжностей та перекриття функцій між різними органами, а також до недостатньої ефективності у здійсненні заходів захисту.

Іншою проблемою є недоступність правової допомоги для внутрішньо переміщених осіб. Часто вони не мають достатньої інформації про свої права, не можуть отримати юридичну допомогу або зустрічаються зі складнощами у доступі до правосуддя. Це ускладнює їх можливість захисту своїх прав та отримання компенсації за зазіхання на їхні права.

Також було встановлено, що відсутність чіткого законодавчого регулювання щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб ускладнює їх ситуацію. Відсутність однозначних норм та механізмів захисту призводить до правової неспроможності і непередбачуваності для цієї категорії осіб.

Отже, на підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що в Україні існують серйозні проблеми у забезпеченні захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Ці проблеми вимагають негайного уваги та вдосконалення національної практики захисту прав цієї вразливої категорії осіб.

РОЗДІЛ III. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

3.1 Загальні напрямки вдосконалення національної практики захисту прав внутрішньо переміщених осіб

На сьогодні досить гострим і актуальним є питання регулювання прав ВПО, наша держава до сих пір вирішує питання переміщених осіб 2014-2015рр із зони АТО, так ще й вся Україна стала плацдармом для розгортання злочинних воєнних дій з боку країни-сусідки. Сьогодні з кожним днем все більше і більше постає питання ВПО, оскільки нещодавно Росія вчинила резонансний терористичний акт з підривом Каховської ГЕС, то ми маємо яскравий приклад, що давати слабіну ніяк не можна, а тому і вирішувати нові питання сектору ВПО також потрібно. Як і раніше, так і сьогодні в Україні провадиться безліч засідань, круглих столів, нарадчих зборів, які вирішують найважливіші державні питання, зокрема і питання ВПО.

Як ми вже зазначали, гарантування адміністративно-правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні забезпечується великою кількістю державних адміністративних органів, діяльність яких визначається сотнями законів та підзаконних актів, а тому виникають серйозні проблеми з гарантуванням це. Забезпечувати дотримання прав, обов'язків та гарантій внутрішньо переміщених осіб. Складність ситуації посилюється тим, що внутрішнє переміщення сьогодні в Україні, безсумнівно, створює прецедент. Організація, відповідальна за усунення невідповідності даних, вони не мають тривалого досвіду роботи в цій сфері, щоб максимально ефективно виконувати свої обов'язки.

Проблеми забезпечення реалізації прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні стають все більш негативними, а проблема вирішення проблем уповноваженими органами – все більш серйозною. Під час революції гідності та події, що відбулися і відбуваються наразі, дають неймовірний поштовх для «перезавантаження» суспільства, яке почало виконувати державну функцію щодо захисту, так і щодо реалізації прав і свобод переселенців. Позитивним моментом у вирішенні проблем можна вважати дуже важливу підтримку міжнародної спільноти у вигляді гуманітарної допомоги для задоволення основних потреб переміщених осіб. Тому ми сподіваємося, що найближчим часом все це закінчиться.

Отже, на фоні викладеного, звернемо увагу на найбільш актуальні питання адміністративно-правового забезпечення реалізації статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні. Основними проблемами в цій сфері є:

- проблеми, пов'язані з координацією діяльності між державними адміністраціями;
- проблеми обліку та потреби ВПО;
- складні фінансові питання, пов'язані з реалізацією статусу ВПО [51].

Розглянемо кожен з проблем докладніше.

1. Реалізація прав і свобод ВПО забезпечується багатьма органами державного управління, основною проблемою є координація їх діяльності [52, с. 78].

Ситуація на півдні та сході України призвела до того, що дві групи людей були переміщені згідно з різним законодавством. У результаті після анексії Криму Російською Федерацією у 2014 році почалася перша партія переселенців. Територія АРК та м. Севастополь, як тимчасово окупована територія, перебували під дією Закону України від 15.04.2014 «Про забезпечення прав і свобод громадян та правопорядок тимчасово окупованої території»[53] та вперше відповідно до статті 18 вищезазначеного закону: «Гарантії прав і

свобод громадян України, які залишають тимчасово окуповану територію, – повне здійснення ними прав і свобод, у тому числі передбачених через Конституція гарантує соціальні права і свободи. За рахунок державного бюджету України» [53].

2. Оскільки єдиного координуючого органу немає. Ще одна актуальна тема сьогодні – перепис внутрішньо переміщених осіб в Україні. Відсутність точних даних щодо кількості переселенців в Україні ускладнює моніторинг того, як використовуються кошти державного бюджету, ким і взагалі як вони контролюються [54, с.79].

Це називалося розв’язання складної задачі. Він уповноважений вести та вести «Єдину базу даних про ВПО», в якій ведеться чіткий облік усіх ВПО в Україні та враховується необхідність надання належної допомоги. Регіон України має доступ до цієї бази даних, що є важливим.

22 вересня 2016 р. набрало чинності рішення Кабінету Міністрів України № 689-р «Про підписання Меморандуму про взаєморозуміння щодо співпраці між Кабінетом Міністрів України, Організацією Об’єднаних Націй та Міжнародним банком реконструкції та розвитку стосовно утворення Цільових фондів багатьох партнерів» [55]. Міністра з питань тимчасово окупованих територій і переміщених осіб було уповноважено підписати вищезазначений Меморандум про взаєморозуміння, який є ключовим механізмом, який може забезпечити достатнє фінансування «заходів, спрямованих на відновлення та розбудову миру в 39 областях 39 Східної України», і ми в першу чергу акцентуємо на згаданому фонді, який може бути використаний як основне джерело фінансування «зведеної бази інформації про внутрішньо переміщених осіб».

На швидкість прийняття рішень щодо фінансування заходів з обліку переселенців, на жаль, ніхто не вплине. Але попри це, можна запропонувати дієві заходи щодо вдосконалення зазначеного обліку. Нещодавно затвердженим Порядком формування, ведення та доступу до інформації в

Єдиній інформаційній базі внутрішньо переміщених осіб, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 року № 646 [56], п. 4 передбачено: «державний перелік даних, які необхідно внести до бази даних на підставі заяви, поданої внутрішньо переміщеною особою, а також перелік даних, які внутрішньо переміщена особа має надати у заяві про реєстрацію». Міністра внутрішніх справ України у справах біженців «Про облік внутрішньо переміщених осіб» [57] не відповідає нещодавно прийнятому Указу № 646 від 22 вересня 2016 р. [58]. Це, тобто у випадку, якщо така база даних внутрішньо переміщених осіб запрацює, виникають невизначені ситуації, коли органи державного управління, які приймають заяви про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб, повинні вносити дані про внутрішньо переміщених осіб до бази даних. Також можливо, що ВПО не дозволить передачу їхніх персональних даних до окремих органів державного управління, що забезпечують реалізацію їх прав і свобод.

3. Остання проблема полягає в тому, що кошти виділяють органи державного управління, уповноважені з питань захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні, а окремим категоріям осіб – програма державної підтримки. Бюджетом на 2023 рік не визначено, проте на 2022 рік – 47 952 460,6 тис. грн. було виділено на програму Надання щомісячної адресної допомоги ВПО для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг [59].

Істотним недоліком є нестача кадрів, які фізично не можуть забезпечити ефективне виконання поставлених завдань в умовах дефіциту кадрів. Отже, серед основних проблем адміністративно-правового забезпечення реалізації статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні можна виділити:

1) відсутність вищого органу, який би повною мірою координував діяльність усіх політичних органів державного управління на даній території; . підтримка прав і свобод органів виконавчої влади внутрішньо переміщених осіб на здійснення та;

- 2) Технічні та організаційні проблеми, пов'язані з обліком та основними потребами переміщених осіб;
- 3) Катастрофічна нестача фінансових та кадрових ресурсів для реалізації та захисту прав і свобод переселенців.

В Україні існують різні напрямки вдосконалення правового регулювання захисту прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з метою дотримання міжнародних стандартів. Ось деякі з цих напрямків:

1. Поліпшення законодавства: Україна працює над удосконаленням законодавства, що стосується ВПО, зокрема шляхом прийняття нових законів і внесення змін до існуючих. Метою цього є забезпечення відповідності внутрішнього законодавства міжнародним стандартам захисту прав людини, зокрема стандартам ООН та Європейського Суду з прав людини.

2. Удосконалення процедур: Важливим напрямком є удосконалення процедур, пов'язаних з захистом прав ВПО. Це може включати спрощення процедури визнання статусу ВПО, поліпшення доступу до правосуддя, швидше розглядання їхніх справ, встановлення ефективних механізмів відшкодування збитків та інше.

3. Забезпечення соціально-економічних прав: Для забезпечення повного захисту прав ВПО важливо забезпечити їм доступ до житла, освіти, медичної допомоги, працевлаштування та інших соціально-економічних прав. Розробка та впровадження програм та механізмів, спрямованих на поліпшення умов життя ВПО, є одним із напрямків роботи у цьому контексті.

4. Посилення механізмів моніторингу: Для ефективного захисту прав ВПО необхідно посилити механізми моніторингу дотримання їхніх прав. Це може включати залучення громадських організацій та правозахисних механізмів до моніторингу ситуації ВПО, створення незалежних механізмів скарг та звітності, а також підвищення свідомості громадськості щодо прав ВПО.

5. Міжнародне співробітництво: Україна співпрацює з міжнародними організаціями та державами з метою отримання допомоги, обміну досвідом та надання технічної підтримки в сфері захисту прав ВПО. Це дозволяє українським органам вдосконалювати правове регулювання з урахуванням міжнародних стандартів та кращих практик.

Ці напрямки спрямовані на забезпечення ефективного та повного захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні відповідно до міжнародних стандартів та забезпечення їхнього гідного статусу та життя.

У рамках поліпшення законодавства щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні, прийняття нових законів і внесення змін до існуючих законодавчих актів є важливим кроком. Це має на меті забезпечення відповідності внутрішнього законодавства міжнародним стандартам захисту прав людини, зокрема стандартам Організації Об'єднаних Націй (ООН) та Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ).

Нові закони і зміни до існуючого законодавства можуть включати такі аспекти:

1. Законодавче вдосконалення:

- Визначення статусу ВПО: Розробка закону, який чітко визначає статус ВПО і встановлює їхні права та обов'язки. Це включає визначення процедури визнання статусу ВПО та встановлення їхніх правових гарантій.
- Захист власності: Врахування прав власності ВПО та механізми їх відновлення або компенсації за втрати майна під час конфлікту або примусового переміщення.
- Доступ до основних послуг: Включення в законодавство положень, що гарантують ВПО доступ до житла, медичної допомоги, освіти, працевлаштування та соціальної підтримки.

2. Механізми визнання статусу ВПО:

- Швидкість та ефективність процедури: Встановлення чітких критеріїв і процедур для визнання статусу ВПО з метою забезпечення швидкого та ефективного доступу до правового захисту.
 - Захист від дискримінації: Врахування механізмів, що запобігають дискримінації ВПО при процесі визнання їх статусу.
3. Забезпечення доступу до базових послуг:
- Житло: Законодавчі механізми, які забезпечують ВПО доступ до адекватного житла, включаючи реабілітацію та відновлення житлових умов.
 - Медична допомога: Законодавчі положення, що гарантують ВПО доступ до медичних послуг та надання необхідної медичної допомоги.
 - Освіта: Забезпечення доступу ВПО до якісної освіти, включаючи відповідні програми навчання та реабілітаційні заходи.
 - Соціальна підтримка: Розробка механізмів соціальної підтримки для ВПО, зокрема допомоги в отриманні засобів існування та відновленні побутових умов.
4. Законодавчий захист прав ВПО:
- Забезпечення права на працю: Законодавчі заходи, що гарантують ВПО рівні можливості працевлаштування та захист від дискримінації на ринку праці.
 - Захист від насильства: Закони, що запобігають насильству та забезпечують захист ВПО від будь-яких форм насильства, включаючи гендерне насильство та сексуальне насильство.
 - Захист від дискримінації: Законодавчі норми, що запобігають дискримінації ВПО на будь-якій підставі, включаючи расову, етнічну, релігійну або соціальну приналежність.

Ці напрями спрямовані на вдосконалення національної практики захисту прав ВПО відповідно до міжнародних стандартів та забезпечення їх гідного статусу та життя. Вони мають на меті покращення ситуації ВПО в Україні та забезпечення їхніх основних прав і свобод.

3.2 Рекомендації з удосконалення законодавства щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні

У пошуках безпеки для свого життя багато людей мігрували з анексованих територій у різні куточки України, але водночас внаслідок цього рішення вони втратили роботу, майно, житло, документи тощо. Як уже зазначалося свого часу держава прийняла низку важливих законодавчих заходів, які передбачають державну підтримку вказаної категорії осіб. Оскільки наша країна вперше стикається з таким досвідом, навіть практична ефективність такого законодавства не може бути високою. Тому перед Україною постала потреба детального аналізу досвіду зарубіжних країн, які стали на подібний шлях і розв'язання подібних проблем у згаданій сфері, щоб, можливо, адаптувати свій досвід тут.

У результаті, проаналізувавши закордонний досвід кожної країни, можна буде розробити ефективну програму адміністративно-правового забезпечення становища ВПО з метою подолання існуючих перешкод [60, С. 125]. Щоб розробити методи чи підходи до управління, які є ефективними в певній сфері, особливу увагу слід приділяти країнам, які зіткнулися з подібними проблемами, і чий успіх мають бути використані для розробки відповідної державної політики для надання адміністративної підтримки та правового статусу переміщеним особам.

Серед всіх країн наведемо приклади серед наступних – Грузія, Азербайджан і Молдова. Розберемо кожну країну докладніше. Густота переселення внаслідок збройних конфліктів у Грузії була наступною: 1992-1993 рр. – вимушене переселення населення Абхазії; 1989-1992 рр. – переселення Цхінвальського району; Після 2008 року – переміщення Цхінвальського регіону (26 тис. осіб) [61].

Ключові питання, які висвітлює керівництво в Грузії в цей період схожі на те, що відбувається в Україні свого часу, зокрема:

- під час першого конфлікту переселенці були переселені досить хаотично, оскільки це мав бути тимчасовий захід, тож люди спочатку селилися в санаторії, готелі та будинки відпочинку, а вже потім у дитячі садки, потім настала черга громадських будівель незалежно від них. з повними даними про початкове місце проживання ВПО (місто чи село);

- повне безробіття, практична відсутність зайнятості;

- неминучість подальшого використання будівель для призначення, приналежність до громади та інфраструктурні можливості.

Уже в 2005 році грузинська влада зробила перші кроки для розробки стратегії для переміщених осіб, а вже в 2009 році була створена спеціальна керівна група для переміщених осіб з такими завданнями: Забезпечення постійним або раціональним житлом для переміщених осіб. будівництво житла враховує соціально-економічний стан різних регіонів країни; соціально-економічна інтеграція та доступ до кваліфікованої роботи медичної допомоги, освіти; трансформації системи управління; розвиток належної інфраструктури, яка згодом стала рушійною силою у вирішенні інших, не менш важливих соціально-економічних проблем; участь переміщених осіб у процесі прийняття рішень для уникнення можливих перешкод тощо.

3. Ще однією країною, досвід якої слід враховувати при розв'язання проблем, пов'язаних з адміністративно-правовим регулюванням статусу внутрішньо переміщених осіб, є Азербайджан. Спочатку бойові дії в Нагірному Карабасі були результатом внутрішнього переміщення в останні роки Радянського Союзу (1988-1990), але після того, як Азербайджан і Вірменія проголосили свою незалежність у 1991 році, конфлікт перетворився на міждержавний конфлікт. Близько 220 000 людей були вимушено переміщені, а в 1993 році це число зросло до 778 500 у міру ескалації бойових дій [62].

Усунення несправностей всередині у 1992 році був прийнятий закон про статус ВПО. Закон «Про статус біженців та вимушених переселенців», на сьогодні діє редакція від 1999 року. Цей закон передбачає багато соціальних гарантій: «оформлення посвідки на тимчасове проживання; вільне переміщення та транспортування вантажів до місця тимчасового проживання; медичне обслуговування та медикаментозне забезпечення; влаштування інвалідів та переселенців у спеціальні соціальні структури; отримання матеріальної підтримки» [54] тощо.

Державний комітет Азербайджанської Республіки у справах біженців і внутрішньо переміщених осіб [63] є центральним органом виконавчої влади, який реалізує та реалізує політику щодо внутрішньо переміщених осіб. Також зазначимо, що, на думку експертів, основною проблемою з ВПО в Азербайджані є те, що в перші п'ять років конфлікту проти ВПО не було вжито жодних заходів. вдалося вирішити це швидко, але керівництву довелося зволікати з будь-якими заходами щодо розв'язання питань і спрямувати всі сили на розробку військового плану повернення на анексовані території.

ВПО, безперечно, має бути державним пріоритетом і містити чіткий план дій не лише на сьогодні, а й на роки вперед. Аналізуючи закордонний досвід, вироблено різні підходи до розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб. Інститутам державного управління не буде проблемою розробити та застосувати деякі методи управління для розв'язання проблем цієї групи людей.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі роботи було проаналізовано напрями вдосконалення правового регулювання забезпечення захисту прав

внутрішньо переміщених осіб в Україні з урахуванням міжнародних стандартів. На основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки:

1. Необхідно удосконалити законодавство щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб відповідно до міжнародних стандартів. Це передбачає впровадження чітких і однозначних норм, які гарантують права цієї категорії осіб і відповідають вимогам міжнародних документів.

2. Важливо забезпечити доступ внутрішньо переміщених осіб до правосуддя та правової допомоги. Це може включати створення спеціалізованих судових органів, які розглядають справи, пов'язані з захистом прав внутрішньо переміщених осіб, а також забезпечення доступу до безкоштовної юридичної допомоги для цієї категорії осіб.

3. Необхідно розробити ефективні механізми моніторингу та контролю за дотриманням прав внутрішньо переміщених осіб. Це включає встановлення системи звітності, регулярне проведення аудитів та оцінку ефективності заходів, спрямованих на захист прав цієї категорії осіб.

4. Необхідно забезпечити координацію дій між різними органами влади та відповідних структур для забезпечення комплексного підходу до захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Це включає забезпечення ефективної комунікації, обміну інформацією та співпраці між відповідними органами.

5. Необхідно підвищити обізнаність та свідомість громадськості про проблеми, з якими зіштовхуються внутрішньо переміщені особи, а також про їхні права та можливості захисту. Це можна досягти шляхом проведення освітніх кампаній, інформаційних заходів та публікацій в ЗМІ.

Загальною метою вдосконалення правового регулювання захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні є забезпечення відповідності національної практики міжнародним стандартам та покращення умов життя та захисту прав цієї категорії осіб. Для досягнення цієї мети необхідно вжити конкретних заходів, які сприятимуть забезпеченню ефективного захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб у всіх сферах життєдіяльності.

ВИСНОВКИ

У даній роботі було проведено дослідження на тему «Захист прав внутрішньо переміщених осіб міжнародні стандарти та національна практика». Основною метою дослідження було визначити стандарти та практику захисту прав внутрішньо переміщених осіб на міжнародному та національному рівнях.

В процесі дослідження було проведено аналіз різних міжнародних документів та угод, які стосуються захисту прав внутрішньо переміщених осіб, зокрема Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Директиви Ради Європи щодо внутрішньо переміщених осіб та інших релевантних документів. Також було проаналізовано національну практику забезпечення захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні.

У першому розділі роботи досліджено захист прав внутрішньо переміщених осіб є необхідною складовою справедливого та гуманного суспільства. ВПО є уразливою категорією людей, які змушені залишити свої домівки через конфлікти, природні катастрофи, порушення прав людини та інші небезпечні ситуації. Загальні принципи захисту прав ВПО включають забезпечення безпеки, доступу до основних потреб, недискримінаційного поводження, участі у процесі прийняття рішень та повернення до нормального життя. Ці принципи базуються на міжнародному гуманітарному праві, правах людини та принципах правової держави.

Основні інструменти захисту прав ВПО включають розроблення та виконання національного законодавства, створення механізмів моніторингу та звітності, надання гуманітарної допомоги та підтримки, сприяння врегулюванню конфліктів та сприянню відновленню та реінтеграції ВПО. Проте, необхідно визнати, що захист прав ВПО є складним завданням, оскільки вони знаходяться вразливим становищем, часто стикаються зі стигматизацією та виключенням з соціального життя. Тому важливо

забезпечити активну участь ВПО у прийнятті рішень, просувати їх права та враховувати їхні потреби при розробці політик та програм. Наприклад, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Міжамериканська Конвенція стосовно зобов'язань про утримання та інші. З огляду на зазначені документи, можемо дійти висновку, що ВПО, стикаються з новими проблемами і якщо на сьогодні цих актів досить для врегулювання питання, то наступного разу потрібно бути законодавцю готовим до внесення нових законів та розробки законопроектів.

У другому розділі роботи було проведено аналіз проблем, що виникають у забезпеченні захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. Зазначені проблеми були виявлені на основі дослідження національної практики та аналізу документів, що регулюють питання захисту прав цієї категорії осіб.

Статус внутрішньо переміщених осіб в Україні визначається низкою нормативно-правових актів, включаючи Закон України "Про внутрішньо переміщених осіб", Положення про порядок визначення статусу внутрішньо переміщених осіб тощо. Визначення статусу внутрішньо переміщених осіб включає задіяння різних органів, зокрема Державної міграційної служби, внутрішніх справ, соціального захисту та інших. Ці органи забезпечують ведення реєстрів внутрішньо переміщених осіб, проведення перевірок, видачу відповідних документів тощо

У третьому розділі роботи було проаналізовано напрями вдосконалення правового регулювання забезпечення захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні з урахуванням міжнародних стандартів. Загальною метою вдосконалення правового регулювання захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні є забезпечення відповідності національної практики міжнародним стандартам та покращення умов життя та захисту прав цієї категорії осіб. Для досягнення цієї мети необхідно взяти

конкретних заходів, які сприятимуть забезпеченню ефективного захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб у всіх сферах життєдіяльності.

В результаті дослідження встановлено, що існує значна кількість міжнародних стандартів, які визначають права та обов'язки держав у забезпеченні захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Україна, як учасник цих стандартів, має зобов'язання дотримуватись їх та забезпечувати ефективний механізм їх реалізації на національному рівні. Однак, аналіз національної практики показав, що в Україні існують певні проблеми та виклики щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, це пов'язано з недостатньою координацією між різними органами влади, недостатньою доступністю правової допомоги для внутрішньо переміщених осіб, відсутністю чіткого законодавчого регулювання питань захисту їх прав.

На основі проведеного дослідження було сформульовано ряд рекомендацій щодо поліпшення національної практики захисту прав внутрішньо переміщених осіб. До них належать зміцнення координації між різними органами влади, забезпечення доступності правової допомоги, розробка чіткого законодавчого регулювання та впровадження механізмів моніторингу та контролю захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Узагальнюючи, дослідження підтвердило актуальність теми та важливість забезпечення захисту прав внутрішньо переміщених осіб відповідно до міжнародних стандартів. Реалізація рекомендацій сприятиме поліпшенню ситуації та підвищенню ефективності захисту прав цієї вразливої категорії осіб

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мицик В. В Права людини у міжнародному праві. Міжнародноправові механізми захисту : підруч. для ВУЗів / Київ. нац. ун. ім. Тараса Шевченка, Ін. міжнар. відносин. Київ : Вид. дім «Промені», 2010. 722 с.
2. Діденко А. Н. Розвиток міжнародно-правового поняття «біженці» на сучасному етапі. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 379.
3. Laura B. Global Governance and the Evolution of the International Refugee Regime. OUP Academic. URL: https://academic.oup.com/ijrl/article-abstract/14/2_and_3/238/1604140?redirectedFrom=fulltext (date of access: 14.06.2023).
4. Загальна декларація прав людини. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 03.05.2023).
5. Printed at United Nations, Geneva United Nations publication GE.99-60609 Complete set of two volumes: ISBN 92-1-133483-7 Sale s No – E.95.V.4 (Part 1) May 2000-2,420 ISBN 92-1-133481-0 ISSN 0082-8289. URL: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1993_v2_p1.pdf
6. Waldock H. Human Rights in Contemporary International Law and Significance of the European Convention. *International and Comparative Law Quarterly*.1965. Supp.No. 11. P. 15–71.
7. Jayawickrama N. The Judicial Application of Human Rights Law : National, Regional and International Jurisprudence. Cambridge University Press, 2002. P. 3. URL: <http://www.ejil.org/pdfs/14/3/435.pdf>
8. Римаренко Ю. І. Міграційне міжнародне право. Підручник. Університетський курс. Київ: КНТ, 2007. С. 179.
9. Конвенція про статус біженців (укр/рос). Офіційний веб-портал парламенту України.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення: 30.04.2023).

10. Угода між державами-учасницями Співдружності Незалежних Держав про соціальні та правові гарантії військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, та членів їх сімей (укр/рос). Офіційний веб-портал парламенту України.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_021#Text (дата звернення: 30.04.2023).

11. Козинець І. Г. Про співвідношення понять «біженці» та «особи, переміщені всередині країни». *Держава і право*. 2019. Вип. 45. С. 213–219.

12. Литвиненко І. Л. Міжнародно-правові механізми захисту прав людини. *Університетські наукові записки*. 2005. № 4(16). С. 274.

13. Кавун В. Ф. Механізми міжнародного контролю у сфері прав людини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11 «Міжнародне право». Київ, 2008. С. 211.

14. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16.12.1966. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_04

15. Протокол № 4 до Конвенції про захист прав людини та основних свобод, який гарантує деякі права та свободи, не передбачені в Конвенції та в Першому протоколі до неї від 16.09.1963. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_059

16. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Офіційний вебпортал парламенту України.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 14.06.2023).

17. Директива Ради 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому.
URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU01293?an=2&q=2001~2F55~2FEC&hide=true&snippet_id=snippet_327 (дата звернення: 14.06.2023).
18. Guiding Principles on Internal Displacement. URL: <http://www.unhcr.org/protection/idps/43ce1cff2/guiding-principles-internal-displacement.html>
19. A/RES/60/1 Resolution adopted by the General Assembly on 16 September 2005 (p.132). URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/60/PDF/N0548760.pdf?OpenElement>
20. A/HRC/RES/6/32 Mandate of Representative of the Secretary-General on human rights of internally displaced persons on 14 December 2007 (p.5). URL: http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_6_32.pdf
21. A/RES/62/153 Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2007 (p.10). URL: <https://documents.un.org/prod/ods.nsf/home.xsp>
22. Генеральний секретар ООН Кофі Аннан, Звернення до Ради Безпеки Statement to the Security Council від 18 січня 2002 року <https://press.un.org/en/2002/sgsm8105.doc.htm>
23. Загальна декларація прав людини. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 14.06.2023).
24. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 14.06.2023).

25. Міжамериканська Конвенція стосовно зобов'язань про утримання. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926_001-89#Text (дата звернення: 14.06.2023).
26. Україна – базова оцінка території зареєстрованих ВПО – підсумки 20 туру (січень 2023) | Displacement Tracking Matrix. Home | Displacement Tracking Matrix. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-bazova-ocinka-teritorii-zareestrovanih-vpo-pidsumki-20-turu-sichen-2023> (дата звернення: 06.06.2023).
27. Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 1. Ст. 1.
28. Внутрішньо переміщені особи. Міністерство соціальної політики України 2016. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>. (дата звернення: 09.12.2019р.).
29. Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-2016-p#n8> (дата звернення: 14.06.2023).
30. Динаміка зміни кількості ВПО з 2018 по 2023 роки. IDMC. URL: <https://www.internal-displacement.org/countries/ukraine> (дата звернення: 16.06.2023).
31. Внутрішньо переміщені особини. Міністерство соціальної політики України 2016. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>. (дата звернення: 09.12.2019р.).
32. Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами. Червень 2019 р. С. 4-7. Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України. URL :

http://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_14_ukr_web.pdf (дата звернення: 09.12.2019р.)

33. Економічна правда. Українські мігранти підіймають економіку Європи. Що буде з Україною без них? Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/> (дата звернення: 06.05.2023).
34. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> (дата звернення: 05.06.2023).
35. Звіт щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні / Міжнародна організація праці. Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. – Будапешт : МОП, 2013.
36. Ukrinform. В Україні створили понад мільйон місць для проживання переселенців – звіт ТСК. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3700653-v-ukraini-stvorili-ponad-miljon-misc-dla-prozivanna-pereselenciv-zvit-tsk.html> (дата звернення: 15.06.2023).
37. Деякі питання забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2023-п#Text> (дата звернення: 15.06.2023).
38. Питання забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2018-п#n13> (дата звернення: 15.06.2023).

39. Про тимчасове переміщення (евакуацію) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, та їх повернення. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/546-2023-п#Text> (дата звернення: 15.06.2023).
40. Україна вже не лідер за кількістю скарг проти неї у ЄСПЛ. Актуальна статистика від Євросуду та Мін'юсту. URL: https://humanrights.org.ua/material/ukrajina_vzhe_ne_lider_za_kilkistjiu_ska_rg_proti_neji_u_jespl_aktualna_statistika_vid_jevrosudu_ta_minjiustu.
41. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Бурмич та інші проти України» від 12 жовтня 2017 р. URL: <https://rm.coe.int/attachment-1-judgment-burmych-gc-46852-13-ukr-translation-/168078eb76>.
42. Україна вже не лідер за кількістю скарг проти неї у ЄСПЛ. Актуальна статистика від Євросуду та Мін'юсту. URL: https://humanrights.org.ua/material/ukrajina_vzhe_ne_lider_za_kilkistjiu_ska_rg_proti_neji_u_jespl_aktualna_statistika_vid_jevrosudu_ta_minjiustu.
43. Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод від 02 жовтня 2013 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_002-13/para3#n3.
44. Вдосконалення національного законодавства України стосовно захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб. Проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб в Україні». Київ, 2016. 165 с.
45. Костас Параскева. Захист внутрішньо переміщених осіб відповідно до Європейської конвенції з прав людини та інших стандартів Ради Європи: посібник. Київ, 2017. С. 91–92.
46. Постанова від 08.02.2023 № 423/847/20 Верховний Суд. Касаційний цивільний суд. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/108988017?utm_source=jurli

[ga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03&utm_source=jurli_ga](https://www.ligazakon.ua/amp;utm_medium=news&utm_content=jl03&utm_source=jurli_ga&utm_medium=news&utm_content=jl03&utm_source=jurli_ga)
[=2.50099694.993196175.1686857074-791366267.1659452711#_gl=1*56k6nt*_gcl_au*MTU3ODI5NTEzMy4xNjg1NzA2NTg4](https://www.ligazakon.ua/amp;utm_medium=news&utm_content=jl03&utm_source=jurli_ga) (дата звернення: 15.06.2023).

47. Постанова від 25.01.2023 № 233/2082/21 Верховний Суд. Касаційний цивільний суд.

URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/108685963?utm_source=jurli_ga&utm_medium=news&utm_content=jl03&utm_source=jurli_ga
[=2.227407445.993196175.1686857074-791366267.1659452711#_gl=1*ko135o*_gcl_au*MTU3ODI5NTEzMy4xNjg1NzA2NTg4](https://verdictum.ligazakon.net/document/108685963?utm_source=jurli_ga&utm_medium=news&utm_content=jl03&utm_source=jurli_ga) (дата звернення: 15.06.2023).

48. Справа № 160/12308/22. Єдиний державний реєстр судових рішень.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111536754> (дата звернення: 16.06.2023).

49. Справа № 227/1838/17: Адміністративні справи (з 01.01.2019); Справи зі спорів з приводу реалізації публічної політики у сферах праці, зайнятості населення та соціального захисту громадян та публічної житлової політики, зокрема зі спорів щодо; соціального захисту (крім соціального страхування), з них. Єдиний державний реєстр судових рішень.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103871068> (дата звернення: 16.06.2023).

50. Справа № 200/5144/20-а: Адміністративні справи (з 01.01.2019); Справи зі спорів з приводу реалізації публічної політики у сферах праці, зайнятості населення та соціального захисту громадян та публічної житлової політики, зокрема зі спорів щодо; управління, нагляду, контролю та інших владних управлінських функцій (призначення, перерахунку та здійснення страхових виплат) у сфері відповідних видів за. Єдиний державний реєстр судових рішень.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110064767> (дата звернення: 16.06.2023).

51. Аналіз проблем реалізації прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) / URL: <http://vostok-sos.org/problem/> (дата звернення: 15.06.2023).
52. Кузьменко О. В. Проблеми організаційного забезпечення реалізації статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Вісник академії правових наук України*. 2017. № 7. С. 77–82.
53. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 26. Ст. 892.
54. Кузьменко О. В. Проблеми організаційного забезпечення реалізації статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Вісник академії правових наук України*. 2017. № 7. С. 77–82.
55. Про підписання Меморандуму про взаєморозуміння щодо співпраці між Кабінетом Міністрів України, Організацією Об'єднаних Націй та Міжнародним банком реконструкції та розвитку стосовно утворення Цільових фондів багатьох партнерів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 року № 689-р / Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник Верховної Ради України. 2016. № 689-р.
56. Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 року № 646 / Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник Верховної Ради України. 2016. № 646.
57. Про облік внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509 / Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник Верховної Ради України. 2014. № 509.
58. Про затвердження Порядку створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 року № 646 /

Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник Верховної Ради України. 2016. № 646.

59. Аналітична довідка про Державний бюджет України на 2023 рік. URL: <https://r2p.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/analitychna-dovidka-derzhavnyj-byudzhet-ukrayiny-na-2023-rik.pdf> (дата звернення: 15.06.2023).
60. Тищенко Н. І. Внутрішньо переміщені особи в Україні як проблема сьогодення. *Молодий вчений*. 2016. № 10(13). С. 124–128.
61. Офіційний сайт Міністерства Грузії у справах осіб, вимушено переміщених з окупованих територій, біженців та розселення / URL: www.mra.gov.ge/eng/static/55 (дата звернення: 15.06.2023).
62. Офіційний сайт Державного комітету Азербайджанської Республіки у справах біженців та вимушених переселенців / URL: <http://www.refugees-idpscommittee.gov.az/en/index.html> (дата звернення: 15.06.2023).
63. Шляхи вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб: деякі уроки із зарубіжного досвіду URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=929> (дата звернення: 15.06.2023).